

Thaer's Levnet og Virken.*)

Disse Blade ere ikke nogen Oversættelse af den tyske Original; de ere ei heller en Samarbejdelse deraf, om jeg end ofte har tilladt mig at sætte mine Ord istedet for Originalens; men de ere i alt faald en Forkortelse, fordi jeg antog, at det, der kan være underholdende, naar det siges paa saa Arkt, kan blive trættende, naar derom skrives en tyk Bog. Jeg har imidlertid leveret saameget, som jeg anseer nødvendigt for tilbørligt at lære Thaer at kjende, som Menneske og Borger. De, der kjende Originalen, ville strax bemærke, at ei Lidet, og netop væsentlige Dele af hans Selvbiographie ere ubeladte, hvilket jeg har anseet saameget rigtigere, som det Skridt, Familien har gjort, ved at indlemme den i et offentligt Skrift, da den kun var bestemt for hans Ægtefælle, forekommer mig ei heldigt.

Dr.

Indledning.

Albrecht Thaers Liv og Levnet er et nyt og interessant Beviis paa hvad den enkelte, begavede Mand, grebet af en hellig Flamme, formaaer at udrette til Menneskehedens Bedste, naar han ene lever for Hiin, stedse nærer den, bortkaster personlige Hensyn, er ligeegyldig mod Roes og Daddel og stedse vandrer fremad paa den Vej, han har betraadt, hen imod det Maal, han har sat sig. Vel naaede Thaer ikke sit fjerne Maal; thi fra hans Udgangspunct laae dette saa langt borte, at et Menneskes, endog lange, Levetid ei, selv under idelig Bestræbelse, var tilstrækkelig dertil. Desuden fandt han det store Stykke, der nu er let at befare, som Alt fra Mittel-

*) Albrecht Thaer. Sein Leben und Wirken, als Arzt und Landwirth. Von W. Körte. Leipzig 1839.

alderen, hullet, ujevnt og fuldt af Stene, der hindrede hans hurtigere Fremgang; men naar hans Disciple stille sig ved Enden af den Wei, han har anlagt og banet, da turde de haabe, hvis de i Sandhed have opfattet hans Aand, ere levende gjennemtrængte deraf og bestemte, som han, til at offere personlige Hensyn, at udbrede klart Lys der, hvor Landøkonomerne endnu kun finde Tusmørke, og hvor før Thær var idel Nat.

Men det, der gjør Betragtningen af Thær's Levnet og Daad interessant fremfor Beretningen om mangen anden berømt Mands Virken, er, at see hvorledes Naturens Herre, ved smaae, Menneſket som oftest ubemærkede, Midler leder det, selv uden at den Ledte mærker eller ahner det, til Opfyldelse af sine Niemeed. Vi vide, at Oblet, der faldt fra Træet ned for Newton's Fødder, gav denne først Ideen om Tyngdens Love. Et Par Kurikulblomster, nogle Nellikeblade, gjorde Thær til Landøkonomiens Reformator, til Agerdyrkerens Lærer. Men i Thær's Forkjærlighed til disse Kurikulblomster og Nellikeblade, ligger allerede Noget, der betegner Manden. Paa den Tid, da Thær var Blomsterelsker, havde Europa langt fra ikke den Flora, som det nu er i Besiddelse af. Vel vare disse to Blomsterarter da blandt de Ypperste, saavel hvad Farvespil som Bellugt angik. Men det var neppe dette, der især lod Thær elske dem, frem for andre Blomster, men vel den Egenskab de besidde, af deres Frø at frembringe Afarter, der ofte, hvad Farverne og Farvespillet angaaer, ere høist forskellige fra Moderblomsten. Ved disse Blomsters Dyrkning kunde Thær altsaa haabe, at frembringe noget Nyt, Bedre og Smukkere, Noget, der kunde skaffe Blomsterelskerne en nye Nydelse, medens en Mængde andre Blomsterarter kun giengave ham ved Dyrkningen det, som alt for længe siden var tilveiebragt. Hans skabende Aand kundgjorde sig

saaledes allerede i Valget af hans Yndlingsblomster, og det er troeligt, at dersom han var bleven staaende herved, vilde han, der har givet saa mange Beviser for, hvorledes han forstod at afliste Naturen flere af dens Hemmeligheder, og hensigtsmæssigt at benytte dem til sine Diemeed, have udrettet meget i denne Green af Havedyrkningen.

Men hans Kand kunde ikke finde Birkeplads indenfor en Haves snevre Grændser. Den maatte ud i Guds frie Natur; den behøvede en Verdensdeel til Lumleplads, den trængte til at lykfsaliggjøre Medmennesker; han følte sig kaldet til at være den sande landoekonomiske Læres Apostel; han offrede sig hertil, og selv i sine sidste Dage, henkastet paa Dødsleiet, ophørte han ikke, fjøndt under svære Lidelser, at lære den Troe, hvorunder han havde levet, og hvori han døde. I Jorden nedsønkedes hans Levninger, men Samtiden skulder ham endnu den Mindesteen, der burde for Efterlægten vidne om, at Nutiden har forstaaet at paaafjønne hans store Værd.

Albrecht Daniel Thær fødtes d. 14 May 1752 i Celle; hans Fader var Hofmedicus Johan Frederik Thær, født i Liebenwerda i Saren; hans Moder, Sophie Elisabeth, en Datter af Landrentemester Saffe i Celle.

Klart Lys angaaende hans Skole- og Universitets-Aar giver en Selvbio-graphie, som han med Nabenhiertighed nedskrev og overleverede den Hige, hans Hierte havde faaret sig, at hun forud maatte lære at kjende ham, og bedømme om hun turde

knytte sin Skiæbne til en Mand, hvis religiøse Meninger muligen afvege fra hendes og hvis Ungdomsliv ikke var uden Feiltrin. Saa talende et Beviis paa Aabenhiertighed end disse Selvtilstaaelser ere, forekomme de os hverken at kunne interessere det store Publitem, eller at egne sig til at udbredes videre; vi indskrænke os derfor til at levere det deraf, som er tilstrækkeligt for at lære Thæer at kjende i denne Periode af hans Liv.

Hans Fader var en koldblodig Mand; han var retskaffen og god. Uden Uergierighed, var han ligegyldig mod Noes og Daddel og gjorde i al Stilhed mangan god Gierning. En slet Handling har han aldrig begaaet; han havde ingen Fiender, men ei heller varme Venner, thi uagtet han elskede alle Menneſter, nærmede han sig dog ingen med Hiertets Fylde. Overbærende mod Andre, var han kun stræng mod sig selv; han talede aldrig ondt om Noſgen, uden dette maatte skee for at advare et andet Menneſte. Hans Moder, som han tidligt mistede, var levende, blødhieret, havde noget Hang til Følſomhed og var meget forfængelig; hun elskede og hadede med Hæftighed. Sønnen elskede hun lidensſtabeligt og forkielede ham. Han paa sin Side hang i høieste Grad ved hende, og ſkjøndt ung da hun døde, ønskede han at følge hende i Graven, for at samles med hende i Himlen.

Som Barn var Thæer meget sygelig, tillige en underlig phantaſtiſt Dreng og i den Grad hen-

given til Sværmeri, at han forsømte de barnlige Lege og kun i sin Indbildningskraft fandt Lykke. Den Kulde, der i en sildigere Alder var bleven ham egen, var kun Følgen af Bestræbelser, der dog kun havde gjort den halvt til Natur hos ham, thi naar hans Hierte rørtes, kunde han let bringes til at sværme. I sit tiende Aar skrev han Vers i Anledning af Kristi Fødsel; men i en modnere Alder vilde saadant aldrig lykkes ham. Hans første Lærer havde han meget kjær; den anden var derimod en skinhellig Stakkel, der hverken forstod at bedømme Drengens Hoved eller at vinde hans Hierte. Han gjorde ingen Fremskridt under denne Lærer, for hvilken han, da han var 13 Aar, befriedes.

I denne Alder blev han sat i Skolen, der paa den ene Side mishagede ham, formedelt hans Meddisciples raa Dpførsel, og paa den anden Side formedelt Lærernes Behandling. I Skolen lærte han ikke meget, men desto mere i Privattimerne, han havde. Her fik han især Sproglæreren Hr. Ferry, en hemmelig Fritænkter, meget kjær. Denne stoffede ham, foruden Voltaires, alle franske og siden engelske Fritænktes Skrifter. — "En smuk Forberedelse til min Confirmation," siger Thæer. — Undervisningen hertil blev mig saameget modbydeligere, som jeg havde læst alt hvad der var skrevet imod Religionen. Vel yttrede jeg undertiden mine Tvivl for Pastor Bode, men enten forstod han mig ikke, eller han vilde ikke forstaae mig, og vaklende mellem

Theisme og Atheisme, havde jeg uden Ferrys Dvertalelser og min Kiærlighed til min Fader, gjort den Skandal, at nægte at lade mig confirmere; thi ogsaa i denne Henseende sværmede jeg. Denne hel- lige Handling gjorde imidlertid saadant Indtryk paa mig, at jeg inderlig ønskede at kunne troe.

Thaer, der forresten fra denne Tid lærte me- get, tog vel Deel i de andre Disciples vilde Leve- maade, og besøgte i disses Selskab offentlige Steder, men dog mere for at være frist Fyr, end af Tilboie- lighed; ogsaa forblev han fri for andre Udsvævelser, for hvilke han havde Afstye. Paa denne Tid kom en reisende Trup Skuespillere til Celle, hvoriblandt en Madame Koch, der blev hans Lærerinde i Dands. Til dette Selskab sluttede han sig saa inderlig, at han, om han havde været ældre, vist var blevet Skue- spiller. Hans Meddisciple toge dog ilde op, at han nu ganske forsmaaede deres Selskab, og han havde i den Anledning en Duel med en af dem, som han saarede i Haanden. Hans Fader lagde ikke Mærke til hans uordentlige Levemaade, — og betalte endog den Gield, som han havde paadraget sig.

I sit firtende Aar, da han allerede havde lært en god Deel, randt ham i Tanker, at han endnu ikke forstod et Ord Latin, og at dette Sprog dog ikke godt kunde undværes af Den, der vil frem i den lærde Verden. Han bad om og erholdt ugentlig fire Timers Underviisning deri, og i kortere Tid end et Aar lærte han dette Sprog saa godt, at

han ei blot har skrevet deri, men endog i Göttingen ofte og med Bisald har offentlig talt det. Han begyndte nu under Hofmedicus Taube at lægge sig efter Naturhistorie, Botanik og Anatomie. Philosophie og Æsthetik lagde han tilside og gav sig med Iver til at studere Medicinen. Imidlertid havde han ved uordentlig Levemaade paadraget sig et saa slemt Rygte i Celle, at Landsyndicus der sagde sildigere om ham, at "siden der var blevet Noget af ham vilde han aldrig mere mistvivle om Noget". — "Jeg var dog ikke slet saa slem, som man fortalte," siger Thær, "thi meget af det jeg gjorde var dog egentlig for at giøre Opsigt."

I sit attende Aar drog han til Göttingen. I den første Vinter dyrkede han Anatomien med Iver. Derimod kunde han ved chirurgiske, selv ei betydelige Operationer, ikke overvinde en Svaghed, der lod ham staae og blive afmægtig ved Synet af et Saar. Han begyndte nu at høre praktiske Collegier under den berømte Livmedicus Schröder. Da denne, der først undrede sig over hans Beslutning, fordi han ikke troede ham moden nok, bemærkede, at han godt fattede hans Foredrag, blev Thær hans Indling. Ved de Sygebesøg, ved hvilke Schröder tog ham med sig, paadrog han sig en da herskende Nervefeber. I en Nat, som Schröder tilbragte ved hans Seng, sagde denne, der ikke troede, at Thær mere kunde forstaae hvad der sagdes, bedrovet: "Patientens Senehop tiltage." — "Saa maa jeg,"

svarede Thær roeligt, "efter den og den Sætning af Hyppocrates, døe om fire Dage; forbered min Fader herpaa." Schröder døde kort efter at Thær var kommet sig, og Baldinger kom i hans Sted. Denne, der antog at Thær ei hørte hans Collegier, fordi han dertil endnu var for langt tilbage, studsede, da Thær ved en Leilighed gav sin Værdom og sine Kundskaber til Bedste, og raabte: "Hvad vil der blive af den Dreng?" Fornærmet traadte Thær med stolt Mine tilbage. "Naa, naa!" sagde Baldinger, "saadant har jeg endnu ei fundet i Israël," og faldt Thær om Halsen. Fra denne Dag blev han næsten som hjemme hos Baldinger, og naar dennes Kone eller Børn vare syge, betroede han Thær deres Helbredelse.

"Jeg havde," siger Thær, "truffet mig tilbage fra den store Studenter-Commerce, og levede blot med en Cirkel af Benner. Med Reisewig (Forfatter af Julius fra Tarent) var jeg paa det inderligste forbundet; vore Siæle samstemte; vi syntes næsten kun at have eet Hierte. Hans uudtømmelige Vittighed samlede mod hans Tilbøielighed alle saakaldte skionne og stærke Aander om ham. Blandt disse var en Flok theoretiske og praktiske Religionsbespottere. Hvorlidet jeg end var en rettroende Kristen, saa havde jeg dog aldrig kunnet taale, at man spottede Religionen. Jeg begyndte derfor at giendrive dem med Grunde, som de vel ikke før havde hørt, og for at kunne gjøre dette med mere

Eftertryk, læste jeg de bedste Bøger over Religionen, som fandtes i Madame Baldingers Bibliothek. I det Hele blev jeg overbevist, og saaledes bevirkede Forsynet, ved min Dmgang med Spottere, det, som de bedste og frommeste Mænd maaskee aldrig vilde have formaaet." Thær vedblev imidlertid i flere Henseender at tvivle. Han skabte sig selv et System, som han nedskrev, og af dette kom, uden at han vidste det, en Afskrift i Hænderne paa en berømt Mand (Lessing), der forandrede Stilen noget, og udgav en Deel deraf, som hidrørende fra en ubekjendt Forfatter.*) Siden er ogsaa den øvrige Deel deraf udkommet, men med Bemærkninger, hvori Thær ingen Deel har. Det var ham imidlertid meget om at gjøre, at ingen erfarede, at han var Forfatteren, og naar der yttredes nogen Mistanke derom, nægtede han altid Forfatterstabet.

Thærs Tilbøielighed til at iagttage Sygdoms-tilfælde drev ham til ethvert Sygeleie, og snart vandt han et stort Navn. Men da han ikke var berettiget til at praktisere, skrev han ingen Recepter, og kom kun i Selskab med en Feldtskjær Tolle, som han da dicterede, og som ogsaa erholdt Honoraret. Paa denne Maade blev Thær meget bekjendt i Göttingen og fik Adgang til mange gode Huse.

Endelig blev han Doctor, men snart overgav

*) Fragment eines Ungenannten i Lessings Beyträge zc. 1774.

han Stromeyer sin Præxis. - "Kronet med Laurbær, offret Virak, og fulgt af Tak og Taarer," siger Thæer, "forlod jeg Göttingen."

"Opblæst og stolt," ankom Thæer til Celle, hvor han modtoges med Kulde eller Medlidenshed. Man havde ikke glemt hans tidligere uordentlige Vandel. Lægerne i Celle vare ikke fulgte med Tiden; man forstod ham ikke; man kjendte ikke de Skrifter, hvorpaa han beraabte sig; gav han sit Ord med i Lauget, besaae man ham fra Top til Taae og vidste ikke, hvor der skulde blive Plads paa Kirkegaardene, naar han først begyndte at praktisere, og han maatte høre en fornem, ham forresten gunstig Herre sige: "Man hørte, at han ikke havde lært Meget." Han havde ingen Ven i Celle, ingen Credit og ingen Penge, og sin Fader vilde han ikke falde til Besvær. Han hialp sig med, for halv Priis, at sælge nogle Uhre, Ringe og Daaser, man i Göttingen havde givet ham, og siden maatte han besvemme sig til at tage 3 til 6 Groschen for Recepter, som han skrev for fattige Haandværkere og Bønder, uagtet dette var ham høist smerteligt. Gierne var han vendt tilbage til Göttingen, naar han med Ære havde kunnet gjøre dette.

Et Tidrum af tre Aar var under disse trykkelige Omstændigheder, der berøvede ham alt Mod, henrundet, da han modtog Brev fra sin bedste Ven, Reisewig, med Indbydelse til en Reise til Berlin, hvortil en Svoger af denne vilde laane ham Pengene.

Uden Betænkning afreiste han, og tilbragte tre, ham yderst behagelige Maaneder der. Man gjorde ham fordeelagtige Tilbud, for at beholde ham i Berlin, men han kunde ikke indlade sig herpaa, uden forst at være reist hjem. Dog lovede han sig selv, snart at komme igjen.

Han vendte nu med mere Mod tilbage, og behandlede fra nu af sine Patienter ganske efter egen Overbeviisning. Nogle lykkelige Kure gjorde Dybsigt, og hans Praxis tiltog; men fuldkommen Tillid havde han endnu ei erhvervet sig. — Blandt Andre lod engang en riig Kræmmer ham falde. Da han traadte ind sagde denne til ham: "De skal jo være en meget heldig Læge; men De er endnu saa ung. Jeg vilde dog gjerne besee Dem ret, inden jeg tager Dem til min Læge." Thær stillede sig da lodret frem for ham, og spurgte: "Har De nu beseet mig nok forfra?" — "Ja!" — "Nu saa besee mig ogsaa bagfra!" — Med disse Ord dreiede han sig, og gik uden videre ud af Døren.

Thær's Fader blev nu saa svag, at han maatte opgive sin Praxis. Mange antog Sønnen i hans Sted. Han deelte nu sin Fritid mellem Medicinen og Philosophien, hvilken Sidste siger han "af! til min Ulykke, løb af med mig!" Umærkelig besteg han Metaphysikens høieste Trin. Nætterne svandt hen for ham i en Tilstand mellem Vaagen og Sovnen, og om Dagen nedskrev han hvad han drømte om Natten. Han var, saa at sige, kun Aand; Le-

gemet kun en Skygge, hvorpaa Intet virkede. Han saae mere liig et Spøgelse, end et Menneſte. En ſaadan Tilſtand leder let til Sværmerie, til Platonismus, "en høiſt farlig Tilſtand, thi i denne finder Platoniferen, ligesom Ridderen af Mancha, ſin Prindsesse i en Koffepige, ſin Urania i en Pæis. Ulykkelig, tre Gange lykkelig den, til hvem en værdig Gienſtand bydes, i hvem han kan legemliggiøre ſin Phantasi om oprindelig Skionhed, uden at tage Skade paa ſin Siel!" For ſeent erkiendte han Sandheden af den Regel: Dyden gjør altid lykkelig; Laſten derimod ulykkelig.

Paa den Tid, da Thær nedſtrev den Selvbio-graphie, hvoraf her er givet et ſammentrængt Udtog, og ſom forfattedes af ham, for at leveres til den Pige, ſom han alt længe elſkede, og ſom han vilde ſkulde lære at kiende ham, inden hun knyttede den uopløſelige Knude, var han Stadsphyſikus, Tugthuuslæge og Hofmedikus. Den Pige, ſom han havde kaaret ſig, og hvis Liv han ſom Læge havde frelſt, heed Philippine, og var Datter af Vicepræſidenten ved Overappellations-Retten i Celle, Georg Wilhelm von Willich. Længe havde han med kold Bevidſthed agtet paa hende. Kiærlighed til hende fattede han lidt efter lidt; den giennemſoer ham ikke ſom en elektriſk Gnift, den var ingen brændende Feberhebe, men en blid, varig Varme, der giennemſtrømmede hans Aarer.

Uf hans Breve ſkionnedes, at hun egentlig ikke

har været smuk, men derimod elskværdig og smykket med jomfruelig Ynde. Vel var hun ikke fri for at være hildet af sine Dages og Hannoveranernes Fordomme med Hensyn til Stand og Rang; men hun var aandrig og oplyst nok til at give Sieleadel Fortrin for Arvcadel. Hun var af Middelvært, streng sædelig, religiøs, og ved Smag, Talent og Tilboielighed, Kunster og Videnskaber hengivet.

Thaer var nu af de meest agtede og søgte Læger i Celle og dens Omegn. Hans Fader fik en gang et tydeligt Beviis herpaa. Han mødte nemlig en Bonde, just som han vilde gaae ud, og spurgte denne, hvem han søgte; Bonden svarede: "Jeg søger Doktor Thaer." — "Det er mig," svarede han; — "Ja! han er den Gamle, men jeg vil tale med den Unge, thi han er klogere." — Faderen gav nu Pigen Ordre at bringe Bonden til "den klogere Junker."

Hans Praxis tiltog stedse mere og mere ligesom hans Fortieneste, thi han var Læge i Ordets sandeste Betydning. Saa meget den Syge laae ham som Menneſte paa Hiertet, saa vigtig var ogsaa Sygdommen selv for ham; thi saavel denne som hiin berigede ham med Erfaringer. Men han befandt sig dog ikke vel i sin Stilling, thi som Følge af hans Gemyts Blødhed, fandt han ikke Erstatning for den Smerte han følte, naar han ikke kunde hielpe, i den Glæde, som heldige Kure skjænkede ham, og det saameget mindre, som hans Skarpsindighed lod

ham indsee, ligesom hans Sandhedsfærlighed erkiende, at det ei er den Dødelige tilladt overalt at giennemstue det Indre af den tilfløede Organisme, med alle dens forsticelligtarte Kræfter og Virksomheder. Han maa vel ofte have tænkt paa, at Hippocrates har sagt, at i vanskelige Tilfælde er Helbredningen som oftest en Comedie, hvori den Syge, Sygdommen og Lægen narre hverandre. Naar han derfor om Aftenen kom hjem, var han udmattet. Da foresvævede ham hvad han Dagen igiennem havde hørt og seet. Undertiden var dette kun flygtige Billeder, men undertiden hensattes han derved i en drømmende Tilstand, og naar noget Særdeles da fængslede hans Opmærksomhed, kunde han ikke sove om Natten. Han stod da ofte op og nedskrev sine Tanker, men hvad han saaledes frembragte offrede han gierne næste Dag til Luerne, uden dog derfor at kunne afholde sig fra en anden Nat igjen at skrive.

For at undgaæ denne Spænding lagde han sig efter Blomsterdyrkning. Han havde kjøbt et Huus i Celle, hvis rummelige Gaardsplads han omdannede til en Have. Nellikernes og Auriklernes Evne til at variere, var ham især tillokkende. Naar da den dyriske Natur i dens syge Tilstand havde udtømt hans Kræfter, saa opfriskede og oplivede den vegetabiliske Natur dem atter. Herved kom nu hans Kones Talent til Maleriet ham meget tilgode, da hun malede hans værbværdigste Aurikler og hans

Nellifers Mønsterblade, hvorved han sattes istand til at vise fierne Blomsterdyrkere hvad han havde, og at træde i fordeelagtig Forbindelse med dem.

Hans Stilling som Læge blev ham Dag for Dag utaaeligere, uagtet han, som Hofraad Himly i Aaret 1824 skrev, "var en af de Syge næsten forgudet Læge." Han stræbte stedse med Jvrighed at udgrunde Videnskabens Theorie og at bygge dens Lære paa fast Grund. Han kunde ikke beroliges ved, stedse tydeligere at indsee, at Theorien kun var Experimenteren, som Diebliffet opfandt og gjorde gieldende. Paa den ene Side ansaae han stedse mere Theorien for en Forgribelse af den menneskelige Aand, da denne vil have haandgribeligt Beviis for Alt; paa den anden Side saae han, hvorledes ikke blot almindelige Praktici, men endog udmærkede Læger, ansaae Erfaringen for det Hele. Han maatte erkiende sin Tid, med alle dens nye Dydagelser, kun for reen praktist; thi selv de Læger, der dog gjorde noget af Theorien, gjorde dette egentlig for at synes lærde, og ikke for Følgernes Skyld, thi de Fleste ansaae ikke Theorien for andet end for Ideers Legeværk. Dgsaa forplantedes den dygtige Mand's dog uundgaaelige Bildfarelser alt for let, thi man spurgte ikke hvad Bærd det Sagte havde, men kun hvem der havde sagt det? Hans Stilling blev endnu ubehageligere derved, at hans Deeltagelse ved Sygeleiet, langt fra at aftage, steg med Aarene. Han ansaldtes desuden ofte snart af Rheumatisme

og bedøvende Hovedpine, naar han indtraadte i et alt for varmt Bærelse, snart af Angst for en farlig syg Patient. Man kan derfor ei undres over, at han saae sig om efter mere bestemte og mindre betænkkelige Baner for hans utrættelige Virksomhed.

Efter det, der her af Thæers Historieskriver er berettet, finder man aldeles intet Forbausende i, at han, skjøndt en meget agtet Læge, kunde beslutte sig til at forlade et Fag, hvorved han ei alene høstede Roes, men ogsaa havde god Fortieneste. Dette var derimod ikke Tilfældet, da Thær iværksatte den Beslutning, ene at ofre sig til Landøkonomien; thi blandt Andre, skrev en Anonym, at man ikke kunde begribe, hvorledes han havde kunnet forlade den blide Hygea for at tiene den "tykke Ceres." — At han, efter hans Maade at tænke og føle paa, kunde fatte Lede til den medicinske Praxis synes let at begribe; at han blev Landmand var en Folge af flere sammenstødende Omstændigheder.

Nær ved Celle udenfor Heleneporten laae en Have, hvortil hørte et, for det meste af tort Sand bestaaende, Bænge, med tildeels skionne Grupper af gamle Gege og Bøge. Denne Have grændsede paa den ene Side til et Overdrev for Byens Dvæg og giennemstrømmedes af den endnu ei seilbare Aller, i hvilken en temmelig bred Afledningsgrøft bortførte Vandet fra det før sumpige Overdrev. Denne Grøft dannede, i Forening med Alleren, et stort halvbrunt Bækken, om hvilket Byen med sine beplantede Bolde

og det gamle Slot, med sine kuppeldannede Taarne snoede sig, og malerist speilede sig i den klare Flod. Skiondt Eggen var flad, saa frembød dog Bye og Flod, fra forskjellige Steder i Haven, saa maleriske Situationer, at Thærs Kone, som Pige, alt for længe siden havde benyttet dem til smukke Landskabsmalerier.

Denne Have med tilliggende Uger og Eng købte Thær, og da han d. 19 April 1786 havde ægtet sin Kone, indførte han hende i det ringe Havehuus, som fandtes deri, og her levede de i nogle Uger. Det var ganske naturligt, at ved hans Kones Talent til Malerkunsten gif uvilkaarligt hans Forkærlighed for Kælliker og Murfler over til Kiærlighed for landlig Havedyrkning. Hans Frierimer offredes i de første Aar af hans Ægteskab næsten ganske til Dyrkningen af hans, henved 8 Tønder Land store, Have. Af Træer og Buskværter dannedes maleriske Grupper; ved Saaning frembragtes skionne Græspletter, og for at forene det Nyttige med det Behagelige, anlagdes en Frugttræplantning, og det Hele indhegnedes med Hækker af Hvidtiorn og Bøg. Da Haven nu var for stor til ene at dyrkes med Blomster, frembragtes Kjøkkenurter i det Store, og Blumisten Thær blev nu Gartner.

Thær, der med Kraft og Skarpsindighed drev alt det, han tog fat paa, var ligesaa heldig som Gartner, som han havde været som Blomsterdyrker, og hans Have tildrog sig for sin Skjonhed,

og Fordeelagtighed snart Opmærksomhed. Kun maa man ei tænke sig den, som de sædvanlige anlagte Parter, der ofte ere overlæstede med al Slags Legeværk, og naar han i saadanne oveniibøbet sandt Templer for Vennskab, Kiærlighed, Ære, Fædreland, Seier, eller for Solen, saa kunde han vel ganske tørt falde paa at spørge: "Hvad har Du der at gjøre?" og han yttrede da: at naar paa samme Sted havde staaet et lille beqvemt Huus for en stræbsom og tilfreds Familie, saa vilde Vennskab, Kiærlighed, Ære, Fædreland, saavelsom Seieren og Solen have været bedre tiende dermed. Hans Begreb om Sjønhed reducerede sig til, at hver enkelt Deel var overensstemmende med det Heles Tær.

Men ligesom Botaniken for havde været ham for tør, og Blomsterdyrkingen for smaalig, saaledes blev hans Have ham snart for snever. — Ligesom han som Læge havde rækket det enkelte Menneſte en hjælpsom Haand, saaledes ønskede han at kunne virke velgiørende for Menneſkeheden, og da han siden 1784 havde været Medlem af det kongelige Landhuusholdnings-Selskab i Celle, saa folte han sig næsten uvilkaaarlig hendraget til landoekonomiske Betragtninger, og næsten bestiaemmet erindrede han sig nu, at han havde bortforpagtet den største Deel af sine Agre, der i Dyrkning stode saa langt tilbage for hans Have. Hans Dine aabnedes, han saac den jammerlige, indskrænkede og tankeløse Maade, hvorpaa Landmanden med Moie fravrister Jords-

monnet den ringe Afgrøde, hvortil han er vant, og han fik Udsigt til Anvendelse af hans aldrig trætte Virksomhed, Haab om Virkeliggiørelse af hans menneskefjærlige Tragten. Fra dette Dieblif af var hans Beslutning taget — han indviede sig til Agerdyrkningen, som han vilde drive først haandværksmæssig, siden kunstmæssig og videnskabelig. — Han vilde ikke efterligne den almindelige Løndmand, der saaer og høster saaledes, som Natur og gammel Bane har lært ham; der lader Alt blive ved det Gamle og skriver paa sin Forstands Regning, hvad han skylder heldigt Veirlig. Det der laae ham paa Hjertet, var den høiere Landoeconomie, der fierner Hindringer, overvinder Banfkeligheder, stræber at løse Gaader, at forædle Afgrøder og Dyr til sit Diemeed, og at gjøre ringe Jorder frugtbringende og fordelagtige.

Kort derpaa købte han saa mange Jorder til, at derved dannedes en, vel liben, men dog fuldstændig Gaard, og da han ei forefandt tilstrækkelige Bygninger, saa maatte saavel disse, som et rummeligt Baaningshuus opføres, hvorved han dog iagttog den gamle Regel: ”Opfør Dine Bygninger saaledes, at hverken Bygningerne fattes Jorder eller Jorderne fattes Bygninger.” Saaledes var Thær nu blevet en Løndmand, der bag Møven udhvilede sig efter sit umaadelig store Arbeide som Læge.

”Der gives maaskee,” sagde han, naar han betragtede sine i Cultur høit staaende Agres rige Fylde,

”intet i Kunstens og Naturens Encmærker, der er saa almeninteressant som dette Skue. En dunkel og uvilkaarlig Folelse vækkes om, at vor Tilværelse og Belsærd beroer paa Agerdyrkningen.” Uden selv at ville det kom han paa sine Toure altid ud i Marken, hvor han stedse fandt Noget, som gav ham nyt Lys over tvivlsomme Kiendsgierninger og nye Anstuelser, til Fuldkommengjørelse af den Kunst, hvis Fremstriden staaer i noieste Forbindelse med Menneſkehedens Belsærd. Dette ansaae han som den herligste Nydelse for Aand og Hierte.*)

I Aaret 1796 benaadedes Thær med Titel af Hans Storbritanniske Maiestæts Lovlæge.

De Jorder, han havde kjøbt, laae omtrent en Fierdingvei fra Celle og tæt ved Allern. Vanskelig var deres Dyrkning, fordi de laae i adspredte Lodder paa 10 à 12 Morgen (en Morgen er omtrent $\frac{1}{2}$ Tønde Land) eller i indhegnede Marker paa 2 til 6 Morgen, ja tildeels i endnu mindre Stykker og mellem Andres Marker; vanskeligere blev dette endnu ved de flette Markveie og ved nogle Deles Tiendepligt, men fornemmelig ved den Ret, Andre havde, til at lade deres Kreature græsse paa Stubbene.

Jorderne, som Thær nu skulde dyrke bestode af:

- 1) 60 Morgen Ieret Sand,
- 2) 18 Morgen Eng.

*) Et toujours entouré de dons ou de promesses,
Je sème, attend, recueille ou compte ses richesses.

Nesten var Sand, der næsten kunde regnes til Flyvesand. Besætningen bestod af tre Heste, der maatte, foruden Markarbejderne, bestride adskilligt andet Arbejde, og i fiorten Køer af jydsk Race. To Karle og to Piger besørgede Arbeidet, saavel i Mark, som Huus.

Først drev Thær sit Avlsbrug ganske haandværksmæssigt, og uden endog at tænke paa at anvende de Hielpvidenskaber derpaa, som Lægevidenskaben og Agerdyrkningen have tilfælleds. Men snart satte han sig et høiere Maal, og stræbte ved sit lille Avlsbrug at naae et tredobbelt Niemeed: 1) At forskaffe sig et Experimental=Agerbrug; 2) At forskaffe sig et fuldstændigt belærende Mønster, formindstet f. Ex. til en Tiendedeel, af et med muligst Kraft drevet Avlsbrug paa Middelfjord under tilbøls bebyrdende Omstændigheder, og ligesaavel beregnet paa Nærheden af en By, som paa Afstand derfra. 3) At bringe snarest muligt sit utalnemmelige Jordsmon i god Kultur, og drage gode Renter af den derpaa anvendte Kapital.

For det Første var det ham særdeles magtpaaliggende at bevise, at man kunde dyrke Jorden paa fuldkomnere og mere lønnende Maade, end det skete ved Celle. Han udgik fra det Synspunkt, at Forholdet var det Samme i Landoekonomien, som i Fabrik- og Manufacturvæsenet: at man kun maatte ansee Jordsmonnet som det raae Material, ved hvis Forarbeidelse frembragtes Varer af Plante- eller Dyreriget, hvilke havde større eller mindre

Værd, i Forhold til den Masse af Forstand og Arbeide derpaa anvendtes. — Ligesom af en given Mængde Hør af lige Egenskaber kan frembringes grovt og fint Værd, til en enkelt eller tidobbelt Værdie, saaledes kan det samme ske paa et bestemt Areal, hvorpaa Exempler nok gives.

Den landoekonomiske Haandtering indflutter i sig 4 Elementer: 1) Jordsmonnet, 2) Arbeidet, 3) Kapitalen, der igjen deles i a) den staaende (Inventariet) og den cirkulerende (Driftskapitalen), 4) Intelligentsen (Kundskaber, Dygtighed, Kunsttalent). I hver landlig Frembringelse har hver af disse sin Deel.

For at avle 4 Tdr. Sæd paa en Tde. Land behøves mindre Arbeide, Kapital og Intelligens, end til at avle 8 Tdr. paa samme Areal. De første 4 Tdr. tilhøre mere Jordsmonnet, de sidste mere dets Forbedring og Kraftforøgelse. — Den udannede og fattige Agerdyrker kan derfor aldrig være saa god Landmand, som den tænkende og velhavende. Derfor er Ordsproget: "Den rigeste Landmand er den Bedste," ganske rigtigt, naar han nemlig anvender sin Velstand til Bedste for sit Avlsbrug og ikke ved Tilfælde er kommet i Besiddelse deraf.

Thaers første Raadgiver var Bergens fortræffelige Værk om Dvægavl, Foderurters Dyrkning og Sommerstaldfodring (1781), ligesom han ogsaa søgte Veiledning hos en af den berømte Schubart

v. Kleefelds Tilhængere. Hvad han fandt, der nogenlunde passede til hans Aolsbrug, satte han strax i værk; men da det dog ofte hændte ham, at det, hvorom han om Foraaret havde gjort sig de største Forhaabninger, om Efteraaret skuffede disse, var han af Mismod nær ved at istemme de daarlige Bittigheder, som man tidt nok hører udtalte, over de "theoretiske og lærde Landmænd, af raae Praktifere, der troe at have sagt noget ret Stort, naar de sige: "En god Regn er mere værd end Pennesliffernes hele Smørierie."

Men Thær kom snart paa andre Tanker ved at indsee, at han endnu alt for lidet havde studeret Landøkonomien, alt for lidet afveiet de forskiellige Forhold, til med Held at indføre en ny Dyrkningsmaade eller Dyrkning af nye Frugter. — "Landøkonomien," sagde han, "maa frem for alt Andet være stiftet til et videnskabeligt System. Ingen anden Erfaringsvidenskab formaaer af alle Folks, alle Tidens Jagttagelser, at samle saamange Kiendsgierninger, som denne; ingen formaaer i den Grad som denne, ved nye Forsøg at fylde de Huller, som maatte findes deri. Desuden vækker ingen Anden saa megen Interesse, ingen lønner Flid og Talent saa sikkert og umiddelbart. De Hielpvidenskaber, den behøver — Naturlære, Chemie, Botanik, Dyrslægekunst — have i vore Dage gjort beundringsværdige Fremskridt. Et rigtigt, paa Erfaring grundet System, maatte kunne sætte hvert practisk Hoved

istand til, at bringe hvert opdyrket eller udyrket Jordstykke til at give størst mulig Fordeel. En flog og oplyst Landmand maa derved kunne hæve sig over al Sted=Sædvane og vaklende Haandværksmæssighed; maa paa ethvert Sted og i enhver Henseende kunne vælge det, som for ham er det meest passende. Et saadant System maatte kunne lære enhver Stat, hvorledes den skulde benytte sit Fladeindhold, sit Jordsmon og Summen af sin Arbeidskraft, for at opnaae størst mulig Velstand."

I alle de landoekonomiske Skrifter, som Thær kunde faae fat paa, søgte han nu om et saadant System. Vel fandt han Systemer nok, men intet, der var bygget paa Erfaringers og Forsøgs sikke Grundvold.

Hans Avlsbrug skulde i Ordets strengeste Forstand være og forblive intensivt. Staldfodring og Foderdyrkning blev strax indført. Dernæst var det vigtigt, at Foderavlen og Besætningen bragtes i rigtigt Forhold, thi denne er den væsentligste Betingelse i ethvert godt Avlsbrug og betegnet af Naturen, der gjør Frembringelsen af Dyr og Værter afhængig af hinanden, og begrunder den Enes høiere Frembringelser paa dem af den Anden. — Ved Anvendelsen af denne Naturlov staaer det i Menneskets Magt, paa næsten uendelig Maade at forøge Mængden af organiske Frembringelser, ved nemlig at paastrynde dette Naturens Kredsløb, og ved at benytte Livet til Frembringelse af ny Livsnæring, og i sine Frem-

bringelser at mangfoldiggjøre Stoffet til nye Frembringelser. — Luther sagde: "Nu har Gud indrettet det saaledes, at det ene Creatur fremkommer af det andets Aadsel, thi var det ikke saaledes, saa vilde Jorden for længe siden have været en Modding, der naaede til Himmelen," og Delille skrev:

De bienfaits mutuels voyez vivre le monde.

Ce champ nourrit le boeuf, et le boeuf le féconde:

Tout donne et tout reçoit, tout jouit et tout sert.

Saaledes bevirker Agerdyrkeren, ved paa det fuldkomneste at benytte og paaffynde denne Naturlov, at ei blot Livet, men ogsaa Livsnydelserne forøges; og hvorledes skulde vel Mennesket bedre kunne opfylde sin Tilværelses Diemeed i saa Henseende, end ved at handle overeensstemmende med de Love, som Gud har forestrevet Naturen!

Da større Frembringelse af hensigtsvarende Plantestofte paa et givet Areal gjør muligt derpaa at holde et større Antal Dyr, og disses Forøgelse, i det den igien forøger Jordsmonnets frugtbare Stoffe, tillige yder Næring til en større Mængde arbejdende Kræfter, saa er uden Tvivl det videnskabelige Agerbrugs første Problem: Frembringelsen af den største Mængde, til dyrist Underholdning

*) Verden bestaaer ved gjensidige Belgierninger.

Denne Mark ernærer Oxen, og Oxen frugtbargjør den: Alt giver, Alt modtager, Alt nyder, Alt gavner.

passende Planter, paa et givet Areal. Med Flid, Skarpsindighed og Bedholdenhed stræbte Thær at løse dette Problem, og det var ingen ringe Fortieneste, da paa den Tid Dvægets meste Næring kun var den naturlige Græsvært, hvilken, ganske overladt til de vel frembringende, men ogsaa ødelæggende Naturkræfter, i Aarenes Løb snarere forringedes end forbedredes.

Vel havde Adskillige før Thær anbefalet Foderurters Dyrkning, men Erfaringerne derom og Resultaterne deraf i det store vare ubekjendte i Tydskland. Desuden dyrkede Thær ikke blot de fløveragtige Bærter, men ogsaa Rodvæxter og Kartofler, og fra først til sidst forsvarede han Kartoflerne og opmuntrede til deres udstrakte Dyrkning. Han bestod mangen Kamp for deres Skyld, blandt andre med en fortrinlig Ven af ham, Grev v. Podewils, som han svarede i samme Maneer, som Tris tram Shandy sin Tante, "Hun er min Tante, men Sandheden er min Søster!" thi Thær sagde: "Hr. Greven er min høistærede Ven, men Kartoffelavlens er mit Barn!"

Det videnskabelige Agerbrugs andet Problem, der staaer i nøieste Forbindelse med det, der allerede er anført, er: Saavidt muligt at benytte Jordsmønnets forskielligartede Frugtbarhed, efter de forskiellige Afgrøders Trang dertil, og ved en hensigtsmæssig Frugtfolge at bidrage til, at Jordsmønnet

faaer Erstatning for sit Tab. Altsaa at gjøre Brakken unodvendig. Han var nemlig fuldkommen overbevist om, at enhver Plante, der benyttes inden den har sat Frøe, giengiver Ageren mere, end den deraf har udbraget, hvad enten den raadner i Jorden eller, gaaet igiennem Dyrenes Legemer, giengives den. Han ansaae som afgjort, at Mængden af frugtbar Muld, ved Planters og Dyrs Frembringelse, stedse forøgedes paa Jordens Overflade; at sølgelig, jo flere levende Væsner en Plet ernærer, jo flere sættes den derved istand til at underholde, naturligtvis indtil en Grændse, der neppe endnu kan bestemmes, er naaet. Ogsaa Løsningen af dette Problem var ham en høist vigtig Opgave.

Da Thaer begyndte at dyrke Jorden, brugte man i hans Egn at drive den halve Deel af Jorden og lade den anden Halvdeel ligge til Græs. Man forsikrede ham, at naar han vilde haabe gode Afgrøder, kunde han kun i det høieste i fire Aar efter hverandre besaae samme Ager, og at han da maatte lade den ligge til Græs i fire, men endnu bedre i sex Aar. Gjødsning kunde ikke hjælpe; den gav Straae og Ufrugt, men ikke Kierne. — Thaer brød sig ikke om hvad der saaledes forsikredes ham, men var tvertimod bestemt til, aarlig at dyrke sin Mark og at give Den den nødvendige Hvile ved Frugtvaerel; det vil sige, Hvile fra en Frugtart og Virksomhed for en anden. Han var snart blevet

overbevist om, at Jordsmonnet ei udfuges ved aarlig at bære, men derved, at man ei laeder det bære, hvad det til sine Kræfters Opfriskelse behøver. — Allerede Frederik den Anden af Preussen sagde til dem, der ikke kunde begribe dette: "See kun paa Hans Havebed, hvorledes det aarlig bærer." — Thær lærte, at intet var for Ageren, ligesaa vel som for Menneffene, saa skadeligt som Dræsløshed og Uvirksomhed. Giødningen skulde ikke være blot den første Afgrøde gavnlig, men endog den allersidste. — Med stor Forundring saae man, at hans Afgrøder Aar for Aar bleve rigere, indtil man endelig lærte at indsee "at Sommerstaldfodring, i Forening med et rigtigt Marksystem, er Agerdyrkningens høieste Punkt. Det er aldeles ikke en paradox Paastand, at avler man lidet Dvægsføder, saa avler man ogsaa lidet af Brødforn, og det er derpaa det engelske Ordsprog tyder:

After a famine in the stall,

Comes a famine in the hall.*)

Thær indsaae, at Kiendskab til hans Jordsmons Bestanddele var ham nødvendig, og her kom da hans kemiske Kundskaber ham godt til Nytte. Ved nøie at lære at kiende sit Jordsmon, blev det ham ogsaa tydeligere, hvorledes Sædsolgen maatte indrettes, og hvilke Sædarter han fornemmelig med

*) Efter Hunger i Stalden kommer Hunger i Hallen.

Held kunde haabe at dyrke, thi han var langt fra at antage, at hver enkelt Landmand bør dyrke Alt Det han behøver. "En Landmand, der dyrker alt hvad han bruger, er som en Skræder, der selv syer sine Skoe," sagde han.

Den Frugtsølge, hvormed han begyndte, maatte dog siden vige for andre, og da hans Jorder vare komne til den Kraft, at de kunde taale at bære Sæd i tre af fem Aar, saa gif han over til et Femmarks-Brug. "Har jeg nogen Fortieneste, sagde han, "af det tydske Aolsbrug, saa bestaaer den deri, at jeg var den Første, der gjorde opmærksom paa denne Frugtvaarel.

For at kunne udfinde mange i Mørke liggende Forhold, og for klart at kunne fremsætte deres Følger, ligesom for at gjøre sit Aolsbrug til et virkeligt Experiment-Brug, og for at kunne fremsætte almindelige Grundsætninger over Forholdet mellem Tid og Arbeide, Gjødsfning, Omkostninger og Fordeelen deraf, indrettede Thær et saa udførligt Bogholderie, at han til enhver Tid kunde aflægge sig selv og andre nøiagtigt Regnskab. Menneftet er kun vis paa ei at bedrage sig naar han tæller, maaler og veier. Enhver, der vil bringe Landoekonomien videre frem, maa derfor tælle, maale og veie; thi den Kunst, at beregne rigtigt, er ligesaa vanstelig, som at dyrke godt. Landmandens Niemed er ikke den størst mulige Frembringelse, men den størst mulige Fordeel. Naar den større Frembringelse,

efter Omkostningernes Fradrag, giver mindre Fordeel end en mindre Frembringelse, saa er hiin ikke til Landmandens Gavn.

Med techniske Foretagender, f. Ex. Brændevinsbrænderie, der kunde været ham meget fordeelagtigt, vilde han slet ikke befatte sig; derimod henvendte han megen Opmærksomhed paa Agerdyrknings-Nedskaber, især paa dem, der vare arbeidsparende.

Men da Thær ønskede ei at arbejde ene for sig selv, men ogsaa for sit Fædreland, saa maatte han blive Skribent. Ei blot for selv at lære, men ogsaa for at undervise, læste han saavel de Gamles som de Nyeres Skrifter, hvori han vistnok fandt meget værdifuldt, kun ikke det, som den, der stræber efter grundig Undervisning, maatte attraae.

Den største Deel af hine Dages landoekonomiske Skribenter delte sig i to Hovedafdelinger: Theoretikere og Praktikere, hvilke man efter Thær kunde inddele i fire Underafdelinger.

Til den Første hørte de landoekonomiske Skribenter, som kun beskrev deres eget eller deres Egnis Landbrug. Som oftest beskrev de meget godt den Fremgangsmaade, ved hvilken de paa deres Jordsmon, under deres Forhold, og ved deres Landbrug, havde dyrket med Held.

Til den Anden regnede han de Skribenter, der kun havde een eneste Grundsteen til hele deres landoekonomiske Bygning; eet forresten maaskee kun localt, men og muligt almindeligt godt Foretagende;

eet der var dem, saa 'at sige, de Vises Steen, f. Er. Staldfodring, Mergling, Kloveravl, eller deslige. Disse formene, at saaledes som det er hos dem, maa det være overalt. Disse kunne ikke vildelede Kienderen, men vel Begynderen.

Til tredie Afdeling regnede han de Theoretikere, der leverede almindelige (generelle) Lærebøger. Disse bestode for det meste af Skribenter, som manglede egen Erfaring, men vel havde Forfundskaber i Hjelpevidenskaberne. Deres Bærker bestode for det meste af Samlinger af mere praktiske Skribenters Bærker.

Den fjerde og talrigste Afdeling bestod af de Skribenter, der fandt det mere ærefuldt og fordelagtigt, at arbejde med Pennen, end med Ploven. Disse forstode af 99 Bøger at sammensætte den Hundrede, og udmærkede sig ved idelige Gientagelser, dræbende Bidtløstighed, og fuldkommen Mangel paa bestemt Mening. Uden at forstaae at gjøre et fornuftigt Valg, affkreve de som oftest det første det bedste, der faldt dem i Hænderne.

En Erfaringsvidenskab kan kun bringes videre frem af Skribenter, der forene Theorie med Praxis, der kiende de Erfaringer, som hos alle Folk, og til alle Tider ere indsamlede, og som selv anvende og iagttagelse dem. En saadan Videnskab kan ikke udvikle sig, førend den længe har været drevet empirisk og, som Haandværk eller Kunst, har naaet en vis Høide. Til denne Sum af Erfaringer, der

behøves for at opføre en videnskabelig Bygning, forslaaer en Menneſkealder ikke. For tidlige Forsøg paa at danne Systemer, er kun Hiernesvind. Agerdyrkingen kunde derfor, først efter at have gjort store Fremſkridt, hævde sig til Videnskab.

Efter at Thær havde læst mangfoldige Skrifter over Landøkonomien, vare hans Grundsætninger mere vaflende end forhen. Næsten ingensteds fandt han rigtigt anstillede Forsøg, der kunde bevise, at denne eller hiin Virkning virkelig hidrørte fra denne eller hiin Årsag. Han fandt, efter Giennemlæsningen af Bøger, hvortil maaskee var brugt flere hundrede Riis Papir, det Stridsspørgsmaal endnu mere forviklet, som paa faa Tønder Land i faa År kunde have været afgjort. Forsøg af den Slags, hvori man overlader Tilfældet intet, men aftrvinger Naturen Svar paa det forelagte Spørgsmaal, kiendte man da aldeles ikke.

Ogsaa Oversættelser af engelske Skrifter faldt Thær ihænde, men disse vare alle fra den første Halvdeel af forrige Århundrede; uden Sag- og Sprogkundskab. Da desuden flere mislykkede Forsøg advarede mod engelsk Efterabning, og Spot over Anglomanien hørte til Dagens Orden, saa var den Mening nær ved at paatrænge sig Thær, at fra England var i faa Henseende ikke meget at vente. Men just som Uvillie til at læse mere over Landøkonomien var nær ved at bemægtige sig ham, erholdt han nogle nye engelske Skrifter i Original-

Sproget, og overraskedes behageligt, ved deri at finde de nøiagtigste Jagttagelser, de omhyggeligste Forsøg, de grundigste Beregninger, de mest oplysende Forhandlinger, de mæssigste Efterforskninger. Fra den Tid af studerede Thær det engelske Agerbrug med saadan Opmærksomhed, at Englænderne selv tilstode, at han bedømte det engelske Agerbrug rigtigere og fuldkomnere end Mange, der i en Række af Aar havde giennemreist England.

Hvad Thær længe havde søgt var nu fundet, men han lærte tillige deraf, at det var Daarskab, saavel almindeligen at anbefale det engelske Agerbrug, som at advare derimod, da saa mangfoldige Forstikigheder finde Sted i dette, ei blot med Hensyn til Jordens Dyrfning, men ogsaa til Dvægavlen; han indsaae tillige, at i England forefandtes et vist, almindelig anerkendt, Dyrfningsystem, der, modificeret efter Jordsmøn og Beliggenhed, for det meste almindelig iværksattes, og som overgik Alt, hvad vi ellers kjendte om Agerdyrfningen i det Store. Et Værk, der grundigt fremsatte dette høiere engelske Agerbrug, fattedes, og bragte ham til, i Aaret 1798, at udgive: *Einleitung zur Kenntniß der englischen Landwirthschaft u. s. w.* 3 Bind 1798—1804. Men inden den anden Deel af dette Værk udkom, vare Thær's Ideer om Landøkonomien i Almindelighed og om det engelske Agerbrug i Særdeleshed i flere Henseender blevne meget klarere, hvortil blandt Andet det bidrog, at han var blevet optaget til Med-

Ny Række. 2 B. 2 S. 13

lem af det af John Sinclair stiftede Board of Agriculture, der allerede 1797 voterede ham sin Taksigelse "For his late valuable communication, as well as for his intended treatise, he promises to send to the Board, as soon as printed, comprehending a comparative view of the British and German husbandry. *)

Neppe nogensinde har i Tydskland en videnskabelig Gienstand giort større Indtryk, end de af Thær opstillede Grundsætninger for Frugtverelen i Forening med Staldfodring. Ikke blot i Residensens Sale, men ogsaa paa Viinkjeldere og i Kroestuer, stredes med Hæftighed, for og imod. Rejsende, der kom hjem fra England, og havde der ogsaa kastet et Blik paa Agerdyrkningen, besyldte Thær for, at han blot havde opstillet et Ideal deraf, da han blot kiendte den af engelske Skrifter. Andre raabte paa, at han vilde indføre engelsk Agerdyrkning i Tydskland, og bringe det dertil, at Jorden skulde bære uden al Giødning! Andre, som derimod vare ham hengivne, indrettede sig strax, uden Begreb og Fornuft og lige efter Bogstavet, et engelsk Agerbrug, men bleve derved næsten ødelagte, og bragte saavel Skriftet, som Forfatteren i det slemme Raab: "Saaledes gaaer det naar man dyr-

*) For hans sidste værdifulde Meddelelse, saavel som for hans Bøste, at sende Selskabet en paatænkt Afhandling, saasnart den er trykket, der skal indeholde en sammenlignende Udsigt over det engelske og tydske Agerbrug.

fer paa *Thaers* Maade." Ogsaa han havde derfor *Ualedning* til at udraabe: "Gud bevare mig for mine *Benner*, mod mine *Fiender* skal jeg selv vide at værge mig." Der gaves endog *Stribenter*, der, drevne af ualmindelig *Fædrelandsskhed*, ivrede mod ham, som om *Fædrelandet* kom i Fare ved hans engelske *Grundsætninger* og *Nedskaber*. Man bebrejdede ham, at han havde sagt: "Vi kunne endnu lære meget af *Englænderne*." Men saadan patriotisk *Dumbhed* kunde hverken opirre eller vildlede ham; tværtimod morede han sig ligesom *Lessing*, der ved lignende *Veilighed* pleiede at sige: "Det *Extradumme* er dog virkelig næsten meget smukt." Han sagde undertiden, naar en saadan naragtig *Patriot* hug løs paa ham, som *Piron*: "J'ai ri, me voilà desarmé."*) Derimod har han paa det alvorligste ved enhver *Veilighed* sagt: "Jeg er ikke useilbar og har aldrig anseet mig derfor."

Thaer havde med hiin "*Indledning*" opnaaet sit *Maal*, han havde bragt gode *Hoveder* til at tænke over *Landoekonomien*; han havde paaany vaakt *Agtelse* for den og pirret *Birksomheden*. Dette *Skrift* fremkaldte ogsaa virkelig en hidtil ukendt *Iver* for *Landoekonomien*.**)

Kort efter at han havde udgivet dette *Værk*, begyndte

*) Jeg har leet, og er nu vaabenløs.

**) Dette gielder ogsaa om *Danmark*, hvor det gjorde stort *Indtryk*, satte mange *Penne* i *Bevægelse*, og har i forskellige *Retninger* efterladt sig *Kiendelige Spor*.

han Udgivelsen af et Tidsskrift: *Annalen der niedersächsischen Landwirthschaft*. Han havde nemlig længe ønsket, at et Skrift af det Slags, som *Youngs Annaler* i England, maatte udkomme i Tydskland. Dette Skrift, som han udgav i Forening med Medlemmerne af det landoekonomiske Sælskab i Celle, skulde bekiendtgjøre og beskrive alt Markværdigt, Agerdyrningen og Dvægavlen vedkommende, og især fremme en theoretisk og praktisk Tilnærmelse af de to meget forskiellige Dyrkningsmaader, som fandt Sted i Holsten og Mecklenborg og en Deel af Nedersaxen; mellem Kobbelsbruget og Brakbruget. Da imidlertid dette Tidsskrifts Redaktion, og Brevværlingen i den Anledning, faldt ene ham til Last, saa sluttede han det med den siette Aargang.

Da det hurtigt var udsolgt, saa, istedetfor at oplægge det igien, udgav han det Bæsentligste deraf under Titel af: *Vermischte landwirthschaftliche Schriften*, og paa samme Tid leverede han ogsaa: *Bergens Anleitung zur Viehzucht o. s. v. med Anmærkninger*, og: *Abbildung und Beschreibung der nüglichssten Ackergeräthschaften*. Aaret derpaa udgav han: *Bells Versuche über den Ackerbau, o. s. v.*, og *Rhapsodische Bemerkungen zu Bells Abhandlung*.

I Aaret 1798 foretog Thær, dertil opfordret af mangfoldige Belyndere, en Reise igiennem Holsten og Mecklenborg, for at betragte de derværende

Dyrkningsmaader, som han hidtil kun kiennte af Skrifter. Denne Reise var ham især gavnlig ved de Samtaler, han paa den havde med Godseiere, Forpagtere og Bønder; thi mange dygtige Landmænd gjøre Forsøg uden at nedskrive dem eller deres Resultater, og i dette Tilfælde døe de med Manden, naar de ikke i Talens Løb fremkomme. Hvilken Mængde af Underviisning vilde ei erholdes, naar man Landet rundt samlede saadanne Forsøg og Bemærkninger. Hvad nu ofte synes modsigende, vilde opklares, og Samdrægtighed træde istedetfor Forvirring.

Tha er havde, efter i femten Aar at have drevet sit lille Avlsbrug, hævet det, ikke blot i Henseende til det Methodiske, men ogsaa til den rene Fordeel det gav, saa høit, at Landmænd, saavel Praktikere som Theoretikere, strømmede til, for at betragte det, og han havde vundet saa stor Tillid hos de større Godseiere i Egnen, at de ubetinget overdroge ham Bestyrelsen af deres Godser. Paa denne Maade kom i det mindste 50,000 Tønder Land, med hvilke han skaltede og valtede, som vare de hans Eiendom, under hans Bestyrelse. Ogsaa til Udlandet trængte Thæers Rygte, hvorfor Kurfyrst Maximilian af Bayern sendte en ung Mand til ham, for at undervises i Landøkonomien. Fra Bønder, der boede langt borte, kom Udsændinge til ham, undertiden deres Præster, med Karle og Heste, for at lære hans Dyrkningsmaade og dens Virkning

at kiende, og for at hjembringe de nyttigste Agerdyrkningsredskaber.

I Maret 1802 kom adskillige unge Mænd, deels af egen Drift, deels affendte, til Thær, ogsaa for at lære, og da de vilde forblive i Celle hele Sommeren, saa besluttede han, for at de ikke skulde være ubeskæftigede, at holde Forelæsninger for dem over videnskabelig Landoekonomie, saavel som at give dem nogen Undervisning i Naturhistorie, Chemie og Botanik. Disse unge Mænd gjorde Fremskridt, der saa langt overgik hans Forhaabninger, at han derved foranledigedes til at oprette en landoekonomisk Lærestanstalt, der vist nok, som Følge af det ugunstige Locale og Mangel paa Hielpemidler, var langt fra at være fuldkommen, og langt fra det Ideal, han havde dannet sig, men som dog, allerede i det første Halvaar, stiftede megen Gavn.

De Foredrag, som han saaledes holdt, vakte først Tanken hos ham, at udarbejde et Læresystem for Landoekonomien under Titelen af: Grundfæse der rationellen Akerbaus. — Thær skielmede nemlig mellem tre forskiellige Maader, hvorpaa man kunde dyrke Jorden, nemlig: a) den haandværksmæssige, ved hvilken Bondesønnen dyrker saaledes som Faderen har lært ham; b) den kunstmæssige, ved hvilken man følger Regler, der paa Troe og Love ere antagne, og hvis Grunde man ikke kiender; og c) den videnskabelige, hvorved man gjør sig bekendt med Grundene for de Sand-

heder, der, støttede til Erfaring og Grundfning, have Indflydelse paa Agerbruget, og disse Sandheders Anvendelse i ethvert tænkeligt Tilfælde, for, naar disse virkelig forekomme, da at kunne, efter hine Grunde, selv finde Regler for sin Fremgangsmaade.

Ved Undervisningen understøttedes han af Hr. Einhoff, der læste over Chemie, Physik og Botanik. Men allerede i Aaret 1808 mistede han denne meget duelige Mand, der døde af Nervefeber.

Thaer læste selv over:

1) Agronomien eller Læren om Jordens Bøffaffenhed og Taxation,

2) Den egentlige Agerdyrkning, eller Læren om Jordmonnets Bearbejdning og Frugt-
bargjørelse;

3) Produktionen, eller Læren om vegetabiliske og dyriske Bestanddele;

4) Dekonomien i egentlig Forstand.

Foruden Einhoff havde Anstalten endnu en Lærer i Mathematik, og for Modelsamling og Bibliothek, samt hvad der angik Institutets Medlemmer, sergede en Trede.

I Begyndelsen var hans Stemme, naar han foredrog, angstlig og bevæget; men ved Hielp af hans Iver og Kiærlighed til Faget, overvandt han snart al Ængstlighed, og han talede fra da af med saa megen Klarhed, Nøiagtighed og Beltalenhed, at han henrev selv ligegyldige Tilhørere og vakte Kiærlighed til Agerbruget hos dem.

I Aarene 1799 og 1801 gjorde Thær en Reise omkring i Mark Brandenburg, paa hvilken han stiftede flere ham behagelige Bekjendtskaber, navnlig med Frue v. Friedland, maastee, siger Thær, den mærkværdigste Kone, som har existeret,*) og med Landraad v. Tgenpliz, der bidrog meget til, at Thær sildigere drog til Preusen og nedsatte sig i hans Nabolag. Det var til denne Frue v. Friedland, at Thær dedicerede det 3die Bind af hans *Einleitung zur Kenntniß der englischen Land-*

*) Saalebes fortæller Thær om hende: "Da vi kom til Brændsen af hendes Gods, kom hun os i fuld Trav i møde, sprang ned af Hesten og satte sig hos os i Vognen. Nu gik det i fuld Galop over Grøfter og Giærder. I fire hele Timer kørte vi fra eet Sted til et andet. Fem, sex Forvaltere vare stedsse enten ved Siden af Vognen eller bagefter, og maatte snart drive en Flok Køer, snart Faar, snart Svin sammen. Da nogle af Selskabet uttrede Ønske om at faae Noget at styrkes med, sagde hun: vi ere snart hjemme, men vil De heller spise under aaben Himmel, saa skal jeg strax være til Tjeneste. Og nu gik det op ad en steil Bakke i en prægtig Skov, hvor vi snart opdagede et serveret Bord, paa en Plads, med tyk Skov i Forgrunden; paa den ene Side en stor Søe, og i det Fjerne en vid Udsigt til Oberbruch. En Mængde Retter, de fineste Vine, Desert af Ananas Druer o. s. v. fattedes frem. Men megen Tid blev ei indrømmet til Maaltidet. Vi maatte snart afsted, fra een Mark til den anden, og vi havde vist paa langs og tværs tilbagelagt 15 Meil inden vi naaede hendes egentlige Bopæl, Runersdorf.

wirthschaft, og som han deri benævner: "Den store Kone, hvis Aand med utrættelig Virksomhed stræbte henimod enhver Fuldkommengjørelse, og som naaede alt det Dynaaelige; der har efterladt sig saadanne hendes Tilværelses Minder, at hendes Navn, hos Landmændene, ingen andre behøver."

Om en anden Dame, en Frue v. Teller, som Thær ogsaa paa den sidste af disse Reiser lærte at kiende, yttreer han sig paa følgende lunefulde Maade: "Denne overordentlige Kone er et levende Bevis for, at den Hufelandste Theorie om Livskraftens Fortærelse ikke holder Stik, og at tvertimod ved stor Forbrug af Livskraften, atter megen Livskraft regenereres; men det Pittste Statsystem, ifølge hvilket Staten stedse bliver rigere, jo mere den udgiver, kan dog heller ikke anvendes paa det menneskelige Legeme."

Men i Aaret 1803 besatte Franskmændene Hannover, hvoraf fulgte haarde Trængsler saavel for Landet, som for Thær, der just paa denne Tid nærede de største Forhaabninger om, at Agerbruget vilde hæve sig i hans Fædreland; thi ved v. Bülow's Bestræbelser havde man endelig begyndt paa det store Udskiftningsværk, og paa Ophævelsen af Rettigheden til at vogte og græsse paa anden Mands Marker, samt paa den Tvang, derfor at lade sin Ager ligge brak. Han saae derved i Aanden den berygtede Lüneborgerhede forvandlet til en frugtbar Landstrækning, der ikke vilde staae tilbage for Belgien. Ogsaa stræbte

han just paa denne Tid af al Kraft at faae Domainen Behnde ved Göttingen i Forpagtning. Men da Dyrigheden ansaae det som Noget, der stred mod al god gammel Form, at bortforpagte en Domaine til en Livmedikus, og da desuden maaffee en eller anden Fætter havde nærmere Krav derpaa, saa afsløg Vedkommende, uden alle Omstændigheder, hans Begiæring.

Vel leed Tjaers Eiendom intet directe ved Landets Besættelse, thi i det første Dieblif fandt den Beskyttelse af General Mortier, til hvem en preussif Officer, Godseier Lobbes, havde, uden personlig at kiende Tjaer, særdeles anbefalet ham. Ogsaa fandt han siden i sin Konge, der satte megen Pris paa ham, en endnu kraftigere Beskytter, thi denne befalede Gesandten v. Grote, paa det varmeste at anbefale ham til den franske Generals Beskyttelse. Men Landets Nød hvilede tungt paa Tjaers Sind, der kun opretholdtes ved den Bestiæftigelse, som hans Markers Drift og hans Tilhøreres Undervisning gav ham.

Allerede tidligere havde Tjaer fæstet sit Blif paa Preussen, som han ansaae som den eneste faste Formuur, saavel mod det indbrydende Anarchi, som mod Despotismen. Allerede i Aaret 1798 havde han, ved at sende Kongen af Preussen den første Deel af sit Skrift om det engelske Algerbrug, modtaget en meget naadig Skrivelse fra denne. I Aaret 1800 modtog han, efter at have sendt Kongen Fort-

fættelsen deraf, en endnu naadigere Skrivelse og en Medaille. Trede Gang tilskrev Kongen af Preussen ham i Maret 1803, da Thaer havde sendt ham det første Hefte af "Beschreibung der nützlichsten Ackerwerkzeuge." — Denne Erkiendelse af hans Stræben, forenet med Tanken om de mange aandrige og ypperlige Belyndere, han havde i Preussen, vækkede Dnsket hos ham, at leve der, hvortil han end mere opmuntredes af Disse. Landraad v. Zgenplicts var, hjulpet af Ministeren v. Hardenberg og Geheime-Cabinetstraad Beyme, særdeles virksom i saa Henseende, og ledede denne Sag med Behændighed og Klogskab, der forhøiedes af Venskab til Thaer og af Kiærlighed til Fædrelandet.

I Februar 1804 erholdt Thaer, som Følge af de Stridt, hans Venner havde gjort, et Brev fra Ministeren Hardenberg, hvori denne skrev, at det vist nok vilde uendeligt glæde ham, at kunne nyde hans lærerige Selskab, men at det vilde endnu være ham langt mere tilfredsstillende, at kunne erhverve ham for den preussiske Stat. Han bad ham derfor, forudsat at han kunde have Lust til at ned sætte sig i Preussen, aabenhiertigt at skrive ham saadant, og at melde ham de Vilkaar han, som Erstatning for det Tab, han kom til at lide ved denne Forandring, gjorde Fordring paa. — Dette Brev bevægede Thaer til, strax at reise til Berlin, og endnu medens han var der modtog han følgende kongelige Skrivelse:

"Min Hr. Livmedicus! Jeg har med Fornøielse erfaret, at De er bestemt til at nedsætte Dem i mine Stater og derhen at forflytte Deres landøkonomiske Institut, naar Dem nemlig erstattes de med denne Forandring forbundne Omkostninger, og De sættes istand til her at fortsætte Deres, til Agerbrugets Forbedringer almennyttige, Foretagender, hvis Viemed i Fremtiden fornemmelig vil være Agerdyrkningen i den preussiske Stat. Da jeg af Deres roesværdigt bekiendte Iver, Flid og Kundskaber lover mig stor Fordeel for Agerdyrkningen, saa har jeg, som De af hoslagte Befaling vil see, meget gierne tilstaaet Dem de giorte Betingelser, og ønsker jeg, at De ret snart maa være istand til at nedsætte Dem i mine Lande.

Jeg forbliver Deres naadige

Friedrich Wilhelm.

Berlin d. 19 Marts 1804.

I den "hoslagte Befaling," hvorved Thær optoges som overordentligt Medlem af Videnskaberne's Akademie, var følgende bevilget:

1) at 300 til 400 Morgen af den til Dykning bestemte Deel af Godset Wollup skulde gives ham i Arvefæste, under den principmæssige Canon og de uforanderlige almindelige Arvefæste-Betingelser, dog med Befrielse for Indfæstning (Erbstandsgeld).

2) Tilladelse til at afhænde denne Arvefæste-Eiendom, der, ved Jordsmonnets Godhed, mindre egnede sig til landøkonomiske Forsøg og ei var godt

beliggende for Læreanstalten, og derfor at købe et til dette Niemeed passende adeligt (Rittergut) eller andet frit Gods, og, om Godset skulde være adeligt, da at besidde det, med alle dets Forrettigheder, og uden de Indskrænkninger, som borgerlige Personer ellers maa underkaste sig. *)

3) Beskyttelse og Begunstigelse for den landøkonomiske Læreanstalt.

4) Censurfrihed for det Tidsskrift, som Thær agtede at udgive.

5) Al den Lettelse af Brevporto (i Henseende til den betydelige Correspondence) som den, der tilstaaes de mest yndede Foretagender af denne Slags eller de indenlandske Boghandlere.

6) Ret til at praktisere som Læge.

7) Titel af Geheimeraad.

Den 23 Marts 1804 kom Thær, med Bestilling som kongelig preussisk Geheime-Krigsraad **) i Kommen tilbage til Celle. Vel havde hans mange, over hans Beslutning nedslaaede Venner i Hannover

*) De, der have fulgt Thær og hans Birken fra dens Begyndelse, ville vist erindre, at Rygtet, da han flyttede til Preussen, gik, at den preussiske Regiering havde skænket ham et Gods. Det er nu af Forestaaende klart, at istedet for et Gods fik han 3 til 400 Morgen "zum Anbau" bestemt Land; en Gave, hvis Munificents vist ikke kan forbause og som maatte langt opveies af Thær's Genie.

**) Thær Krigsraad!! Hvad kan man ikke opleve?

imidlertid gjort Alt, for at beholde ham; men Omstændighederne gjorde saadant umuligt.

Allerede i Juni reiste han atter til Berlin, folgte den ham af Godset Wollup overdragne Deel og kjøbte det adelige Gods Møglin, der ligger i den overbarnimiske Kreds, hvortil hørte den, en Meil derfra i Odermarken liggende Parcelgaard, Königs-hoff, hvilken Eiendom, saavel hvad Størrelse, som Jordart og Nabostab angik, ganske svarede til hans Dnske. — Den 30 Juni 1804 tog han Møglin i Besiddelse, gjorde strax de første Indretninger og vendte derpaa tilbage til Celle, for der at afslutte Alt.

Mikkelsdag 1804 luffede han sit Institut, det første af denne Slags i Tydskland. Han folgte saavel sit Huus i Celle, som sin Landeiendom, skøndt dette, under daværende Omstændigheder, ikke kunde skee uden betydeligt Tab. Alt hvad der ikke hørte til hans landøkonomiske Studium, selv hans betydelige mediciniske Bibliothek og dertil hørende Apparater, folgtes ved Auction. Alt hvad han havde skrevet, Lægevidenskaben vedkommende, kun ei den Dagbog, han som Læge havde ført, og nogle faa medicinisk-praktiske Bøger, overgaves til Querne. "Min Stilling," skrev han da til sin Ven, v. Igenplig, "er yderst ubehagelig; her at forlade Alt, og paa en Maade give det til Pris, uden omtrentlig at kunne lægge en Plan for Fremtiden, er, som om man skulde døe; veed man end, at man kommer i

Himlen, saa kan man dog ikke ret glæde sig derover, naar man aldeles ikke kan gjøre sig Begreb om den."

Da han endelig havde faaet sin Afsted af hannoversk Tieneste, forlod han, ei uden bitter Smerte, i Begyndelsen af October, det venlige Celle og sine fiære og høitagtede Venner, for, som han sagde: ene at offre sig Ceres's Tieneste.

Ein hoff fulgte ham, for at staae ham bi ved Indretningen af det nye Institut. Ogsaa medbragte han sin Gartner, der baade forstod at bruge de nyere Agerdyrkningsredskaber, og at dyrke adskillige nye Bærter, som han vilde, i sin nye Birkededs, stræbe at udbrede. Han indvandrede saaledes i sit nye Fædreland med 23 Personer.

Ordsproget siger, at al Begyndelse er vanskelig, og dette lærte Thær nu i fuldt Maal at erkende. Ved hans Ankomst til Møglin modtog han strax den flemme Efterretning, at Kopperne vare i Skæferiet, og at det deraf næsten var ødelagt. Vinteren indfandt sig ogsaa i dette Aar usædvanlig tidlig, hvoraf for ham fulgte, at alt det, han fra Celle havde indskibet paa Elben, indefrøs, saa at en Deel deraf maatte møjsommeligt transporteres til Berlin, medens en anden Deel, der netop bestod af udvalgte Skrifter, saavel som af hans egne Antegnelser, maatte blive tilbage, og denne Deel var om Foraaret ganske forsvundet, saa at alle hans Eftersøgelsler vare for-

gjæves. Tabet af hans Manuscripter var ham naturligvis meget smerteligt, og derved var da ikke andet at gjøre, end at begynde forfra. Hertil kom endnu Tabet af to af hans bedste Benner, nemlig Grev v. Podewils og Geheimeraad v. Wolf, der levede i Nærheden af Möglin, men hvoraf den ene døde nogle Maaneder før, den anden nogle Uger efter at han var draget ind i Möglin. Det var netop disse, tilligemed flere andre dygtige Landmænd, der havde bidraget til, at han foretrak at nedsætte sig i denne Egn. Dgsaa gjorde de Personer af den tjenende Klasse, som han havde medbragt, og som klagede lydeligt over ethvert Savn, som deres Stilling's Nyhed uundgaelig medførte, ham meget Bryderie. — Det paastyndede Salg af hans Eiendomme i og ved Celle maatte falde ugunstigt ud; daværende Omstændigheder gjorde, at Betalingen udeblev eller kun langsomt kom ind; hans Ukiendskab med de merkantile Forhold i den nye Egn vanskeliggjorde ham de første Indretninger, thi for Handel og Vandel, Kiøb og Salg, havde Thaer hverken Aand eller Smag; hans store Aand var alt for fiern fra Egen nytte. Solgte han, saa var hans Frygt stedse, at forurette Kiøberen; kiøbte han derimod, saa tillagte han som oftest Bærene for hoi Værd, hvoraf fulgte, at naar han personlig kiøbte noget, havde han som oftest gjort en slet Handel. Saa ofte, saa meget og saa ypperligt han end har talt om Spekulations-Aanden, og i hvor hoi Værd han end tillagte en

levende Omsætning, saa lyktes ham dogielden en Speculation, naar den ene angik hans Fordeel; thi denne tabte han ialmindelighed af Syne, paa den tænkte han ikke, thi hele hans Pønsen var henvendt paa den høiere Almceenfordeel. Hertil kom endnu, at hans Kone bestandig skantede, og at han maatte opgive al Tanke om, at hun kunde hjælpe ham.

Men efterat den for Landmændene saa besværslige Vinter 1804 og 1805 var overstaaet, glemtes alt Dette saa meget lettere, som det nye Agerbrug i Foraaret og Forsommeren 1805 gjorde Krav paa hele hans Virksomhed. Han gjorde sig nu fuldkommen bekiendt med Markerne, lagde de mest tillokkende Planer, inddelte Jorderne, udkastede Driftsplaner, bereiste Omegnen, for at see hvorledes man bar sig ad, og tænkte da med megen Interessee over, hvad og hvorledes Meget kunde gøres bedre.

Allerede i den første Sommertid fik han mange Besøg. Man var nysgierrig efter at erfare, hvorledes denne fremmede Mand vel vilde bære sig ad ved at dyrke et, ei blot sandet, men og raat, afkræftet Jordsmon; hvorledes han vilde gjøre muligt, at dyrke saa mange Kartofler og Foderurter, som behøvedes til at underholde saa stor en Besætning. Det gif nu her, som det som oftest gaaer; man kunde knap bie med at bedømme det Nye, til det var begyndt. Selv mere dygtige Landmænd vare ikke tilfredse med den berømte Mands Virksomhed. Desto mere følte de sig tilfredsstillende ved at tale med ham,

ved hans usigtige, tydelige og uforbeholdne Meddelelser. De undredes over, at han bestræbte sig ligesaa meget for at vise dem det, der var mislykket, som det modsatte, og at han selv gjorde opmærksom paa sine egne Misgreb.

Möglin er et Gods af Middelsstørrelse og har vel forskielligartede, men ingen slette Jorder, der dog, da Thær tiltraadte dem, vare meget udmagrede, men forresten alle dyrkelige. Servituter hæfte ikke ved dem, og Gaarden ligger midt i sine Marker, dog med Undtagelse af Königshoff, der, en lille Miil borte, ligger i den bedste Deel af Odermarsken. Möglin har kun faa Huusmænd, og disse forrette kun Haandarbeide. I Landsbyen boede kun Dagleierfamilier.

Dette Gods, der næsten ligger paa Toppen af derværende Bakker, er 7 Mile fra Berlin, 2 Mile fra Brizen, 2 Mile fra Freienwalde, 3 Mile fra Küstrin og 6 Mile fra Frankfurt a. d. Oder. Til alle disse Stæder, hvor Priserne ere næsten lige saa høie, som i Berlin, er god Affætning, og Arbeidere fattes ikke. Besætningen bestod (naar?) af 40 Køer, 28 Trækstude, 11 Heste, og om Vinteren holdtes 400 Faar.

Möglin dreves ved Modtagelsen efter Tremarks-systemet: 1) Brak, 2) Vintersæd, 3) Baarsæd. Godset havde i det sidste Aar bragt saa godt som ingen Fordeel; det hele rene Udbytte, 2000 Rd., var af Königshoff.

I denne Tilstand var Møglin med sine 1044 Morgen Land, da Thær købte det, med Besætning, Inventarium og Meubler, for 70,000 Rd.; en Pris, der i den Periode ikke var for høi, men efter de fort derpaa indtrædende Tidsomstændigheder blev det. Efter Fradrag af Rønhoffs meget betydelige Bærdie, og efter den af de gode Bygninger, af Inventariet, Skoven, og nogle Natural- og Pengepræstationer, kostede Møglins Jorder 8000 Rd.

Ved Celle havde Thær's Aulsbrug været bestemt til Forsøg, mest til hans egen Undervisning. Møglin skulde derimod staae som et Mønster, passende til derværende Forhold. Dog kunde han ikke ganske løsrive sig fra sin Tilbøielighed til Forsøg, især ikke, naar han havde Disciple, som vare deltagelige derfor.

Den Opgave, som Thær satte sig factist at løse, var:

At vise, hvorledes udmagrede Marker under Forhold, som de fleste i Mark-Brandenburg, bestaaende af leerblandede, med al Slags Ukrudt fyldte Sandjorder, der ved høi Beliggenhed vare udsatte for alle Vinde, med forholdsmeetsig lidet Eng, kunde i og ved sig selv, ved sædvanlige Hielpemidler, saadanne, som staae Enhver til Raadighed, uden Brænderie eller andet Deslige og uden betydeligt Offer, selv med en meget indskrænket Driftskapital, bringes til at yde rige Afgrøder og til at give en reen Fordeel, der var

langt større, end Renterne af hele den høieste Riøbesum.

Han antog, at ved Løsningen af dette Problem vilde han mest gavne sit nye Fædreland, og bedst svare til det Niemeed, hvori Kongen havde indkaldet ham, og at han saaledes, ikke blot i Strift og Tale, men paa Ageren selv, vilde efterlade sig et Spor af sin Birken.

Berelsbrug med Staldfodring var naturligvis hans Maal. Havde Möglin ikke passet hertil, saa havde han aldrig kiøbt det. For strax at kunne indføre Staldfodring, ene ved hvilken den nødvendige Giødning kunde erholdes, skaanede han muligst Græsafgrøderne paa Könighoff, og satte mindre Dvæg til Fædning derpaa. Möglin's Marker havde ikke manglet Hvile, thi naar de havde baaret i 6 Aar, havde de hvilet i 5 Aar. „Da Hvilen ikke har hiulpet disse Marker,“ sagde Thær, „saa vil jeg nu forsøge, hvad jeg kan udrette ved at sætte dem i Birksomhed.“ — Jorderne inddeltes derfor i to Dele; paa den ene deraf indførtes en 6aarig Drift, hvert Nummer 100 Morgen stort; paa den Anden en 5aarig Drift, hvert Nummer paa omtrent 86 Morgen.

At ville paa een Gang giødske det Hele, havde været farligt; han valgte derfor en dobbelt, til Stedsforholdene passende Fremgangsmaade, hvorved saavel det rigere, som fattigere Jordsmon skulde sættes i Kraft; hint skulde stærkere benyttes, men ogsaa igien

stærkere ernæres; dette skulde skaanes og lidt efter lidt ophjælpes, dog ikke paa det Andets Beføstning. De 6 Nummere i den første Afdeling bestode af de Dele, der hidtil havde været meest velbehandlede, som laae Gaarden nærmest og havde været gjødskede hvert 9de Aar. De andre fem Nummere bestode for det meste af sfiørt Leer, blandet med smaa Stene og noget Kalk. I en af disse Afdelinger fandtes høitliggende, let tilgængelig Leermærgel, og desuden Dynd, i tilstræffelig Mængde.

En Plan for de første 6 Aar udkastedes nu, og da Kartoffelafgrøderne paa Königshoff vare meget rige, saa forogedes Besætningen med 11 Køer. I Begyndelsen maatte Königshoff ogsaa afgive noget Høe og noget Halm til Gaarden, men dette ophørte efter nogle Aar, da han solgte denne Parcelgaard.

Hans nye Agerdyrkningsredskaber bleve benyttede. Dels ved Hielp af Hestehakken, dels ved den Smallske og Cullleyske Plov fordybedes Jordsmønnet — man havde hidtil kun pløiet 2 Tommer dybt — først til fire, siden til sex Tommers Dybde, alt eftersom man kunde give Agrene den dertil svarende Gjødning. Efterhaanden som Agrene kom i bedre Drift, indførte han Radsaaening, og alt tidligere havde Erstirpatoren været brugt til at ødelægge Agerkaalen, der herskede paa disse Marker. Ogsaa de Redskaber, hvormed Brakken bearbei-

des, brugtes, og hans Kartoffelhæver vandt almindeligt Bifald.

Dgsaa her begyndte Thær, ligesom før, strax igien sine sammenlignende Forsøg, vist nok ikke uden betydelige Dffere, men han ansaae sig som kaldet til

— — — an Aller Wohlfort baun,

Nicht blos auf uns're Zeit und auf uns selber schaun;

Mit eigenem Verlust der Nachwelt Glück erwerben^{*)},

men, ret som om Skæbnen vilde forbyde ham at forske nøiere, frarev den ham uventet dem, kun ved hvis Hielp han kunde formaae dette, hans hengivne Medhielpere Einhoff og Cromé.

Med Hensyn paa Godsets Indbringelse i de første Aar, var Thær tilfreds, naar kun derved de Omkostninger, hvortil Forbedringerne beløbe sig, kunde dækkes; thi foruden det, der anvendtes paa Jorderne, maatte der overalt bygges, repareres og omdannes. Efter hans Dverflag maatte Godset, naar Alt først var i Orden, kunne give en reen Fordeel af 5 til 6000 Rd.; men hvor meget høiere har han ei vidst at hæve den!

Hans første Afgrøde, i Aaret 1805, var intet mindre end god. Ved det vedholdende Regnveir i August var megen Sæd fordærvet, opraadnet eller udvoret; desuden vare Høstomkostningerne store. Det var et slemmt Aar for Landmændene. Men stor

*) At arbejde til Alles Bedste, ei blot at tage Hensyn til Nutiden, eller til os selv, men, selv med eget Tab, at bringe Efterverdenen Lykke. Dr.

Troft ligger dog i den, af Martusfinder bekræftede, Sandhed, at Jorden i Tidens Længde lønner Flid, Arbeide og Omhu efter Fortieneste. Naar Agerdyrkeren kun besitter sig paa, at gjøre sig bekendt med dens mangfoldige Kræfter, at pleie, at benytte disse, da viser den sig altid taknemmelig. Derfor har allerede Virgil kaldt den: "Den frem for Alle taknemmelige."

De ti første Aar vare uafbrudt saa svære, som et Aulsbrug, uden at gaae tilgrunde, kunde bære dem. Allerede Krigsrustningerne, i 1806, hvorved Heste og Mandstab udtoges, greb betænkeligt forstyrrende ind i hans Aulsbrug; men Efterretningen om Slaget ved Jena var for Thær et Tordenslag. Man tænke sig hans Stilling; ved Riøbet af Møglin kommet i Gæld, var han desuden, ved Opførelsen af den neppe fuldendte Institut-Bygning og ved Indretningen af Aulsbygningerne, saa trykket, at Fremtiden laae for ham indhyllet i haablost Mørke. Kun sin Ddelæggelse saac han imøde; thi uoverskuelige vare, for hans nye Fædreland, Følgerne af den almindelige og skrækelige Ulykke. Desuden kunde han vente, at da Opførelsen af de mange nye Bygninger gav Stedet Udseende af Velhavenhed, maatte han ved Franskmændenes Ankomst være belavet paa det Bærste. Men det gif, som saa tidt i Livet; man nærer Forhaabninger, som ei virkeligjøres; man ængster sig ved Tanken om et forestaaende Onde, som ei indtræffer.

Medens Krigen varede, og til Freden sluttedes i Tilsit, var Thærs Stilling, da hans Gods laae langt fra de Veie, som Armeerne droge, ret taalelig; han saae end ikke en fiendtlig Soldat. Men han nedtryffedes stærkt af Fædrelandets Ulykker, og Mangelen af Penge, Credit og især Arbeidere var ham høist følelig. I sin strenge Nedelighed giøs han ved Tanken om, ikke at skulle kunne opfylde overtagne Forpligtelser. Men snart samlede han sit Mod, viste Sorgerne, der angik Fremtiden, fra sig, og handlede, som Diebliffet fordrede. Da han ved Pløven ei kunde finde Udkomme, saa greb han Pennen, og med denne fortiente han da ogsaa saa meget, at han ikke engang behøvede at benytte den, af Regieringen, tilstaaede Indult, men kunde ordentlig svare sine Renter.

Først efter Fredslutningen, da ogsaa den oberbar-nimste Kreds belagtes med fiendtlig Indkvartering, naaede Krigen Trængsler ham umiddelbart. Den stedsevarende Udskrivning af Levnetsmidler og Foursage kunde, ved overhaandtagende Dyrhed, neppe tilveiebringes. En fransk Commando randsagede hos Bønderne og borttog sfaansellos alt, hvad den deraf forefandt. Femten Cuirasser-Heste af Murats Corps, vare, fra midt i December 1807 til midt i Marts 1808, det eneste Fedeqvæg paa Möglin. Et Compagnie ridende Artillerie holdt to Gange Hviledag der. I et Brev til en Ven yttrede Thær følgende, hvoraf tydelig sees, hvor stor Nøden var:

”Man kan ikke faae Penge af noget Menneske og tør ikke udlevere Nogen det, man sælger ham, uden at man først har Pengene derfor ihænde, thi ellers udlees man, naar man forlanger Betaling. Selv de unge Mænd, der studere her ved Institutet, betale mig ikke, fordi selv den, der eier 100,000 Rb., ikke kan faae 100 Rb. tillaans.” Kun Institutbygningen fritoges, paa den bayerste Ministers Forbøn, af Prindsen af Neuschatel, for Indquartering.

Under disse Omstændigheder bekymrede Thær sig mindre om sit Aolsbrug, end han vilde have raadt nogen anden; kun enkelte Markstykker, af hvilke han haabede Udbytte for Videnskaben, fængslede hans Opmærksomhed. Han kunde imidlertid saameget bedre giøre dette, som han havde en Opsynsmand, som han selv havde dannet, og som ganske begreb ham. Han var ofte mere beskæftiget med fiernt liggende Aolsbrug, end med sit eget; thi han levede nu kun for Videnskaben, og skiondt Krigen ofte truede med at tilintetgiøre hans Planer, saa fandt dog i Aaret 1808 den første Forsamling af Landmænd, paa Møglin, Sted. Selskabet følte sig saa tilfredsstillt ved Foredragene af saa meget, der var grundig giennemtænkt og udført, at man paa Thær's Forslag enedes om, aarligt at samles i det nærliggende Badested, Freienwalde. Enhver, der yndede Landoeconomien, ansaaes ved sin Nærværelse som Medlem deraf. Dette Selskab bestod dog kun i Aarene 1809 og 1810, men constituerede sig i

Aaret 1812 til: "Landoeconomist Selskab for den overbarnimiske Kreds," hvilket dog snart atter opløstes, da hver Mand, i Befrielseskrigen, greb til Vaaben.

Thaer fremstillede gierne sit Avelsbrug paa Møglin som et stort Forsøg, han skyldte Almenheden. "Det er," sagde han, "et rent Forsøg, fordi det, som der er eller der kommer, fremgaaer, uden fremmed Indvirkning, af sig selv; det er et bekræftet Forsøg, fordi Alt foregaaer lige for Dinene af mange selvprøvende Bidner, der, saa at sige, selv føre Hovedbogen og sammenligne alle Data med Virkeligheden; det er et localt Mønsterforsøg, fordi det, som her med Held er iværksat, kan paa sandblandet Leer og paa leerblandet Sand, i vort Klima, uden ualmindelige Hielpemidler, iværksettes, og fordi det bør undgaaes, som her ei har svaret til Forventning; det er et offentlig Forsøg, fordi jeg opfordrer Enhver til nøiagtig, men ikke overfladisk, Undersøgelse.

Det var ganske naturligt, at ved den store Offentlighed, der ved hans Avelsbrug, saavel som ved Institutet, fandt Sted, maatte enhver Forandring, som Thaer foretog ved sin Drift, vække Opmærksomhed og fremkalde de besynderligste Rygter. Dette var Tilfældet da han forandrede sin Drift derhen, at tre Marker, der skulde ligge til Græs, indførtes i Omløbet. Man sagde da, at han saaledes selv satte en Plet paa det rene Bovelbrug med Staldfodring; at han nu af elendig Vindesygge opgav

Ideen om det absolut Fuldkomneste, og saaledes tilintetgjorde de i en Række af Aar fortsatte Forsøg til at udfinde, i hvad Grad Afgrøderne tærede Jordens Kraft i Forhold til deres Størrelse. Men Thær lod sig ei herved vildlede*).

Hans Niemeed ved denne Forandring var, dels at sælge Königshoff, hvilket med Fordeel kunde skee, dels at udvide sin Faareavl, der frem-

*) Dertil havde han ogsaa fuldkommen Grund, thi Verelbruget udelukker ikke Græsleie. Thær havde vist nok god Grund, da han bestred Benævnelsen, man gav den af ham fremdragne Dyrkningsmaade og kaldte den „Verelbrist eller Verelbrug“. Først da han saac, at denne Benævnelse var blevet almindelig, antog han den ogsaa. Han vilde derimod, at den skulde kaldes „Frugtverelbrug“, hvormed han vist nok vilde betegne, at det var imellem de dyrkede, de ved Pløining og Saaening Jorden aarlig affordrede Afgrøder, Verel skulde finde Sted, og vel at mærke, ikke en blót Verel mellem de egentlige Cerealier, men en Verel mellem disse og Foderurter eller Rodvarter. Det maatte jo ellers have været hans Mening, at Verelbrug ikke kunde være til uden Staldforing, og dette vilde været det samme, som at fraraade Enhver at befatte sig dermed, som ei tillige vilde eller kunde staldfodre. En Landmand kan meget godt tilegne sig Fordelene af Verelen med Cerealier og Foderurter, uden at derfor hans Avlsbrug, naar han vil vedblive at græsse sit Dvæg, og som Følge deraf maa have visse Græsmarker, kan nægtes Navn af Verelbrug, eller rigtigere af et Avlsbrug efter Frugtfølgens Regel, et Frugtverelbrug.

Dr.

for Alt lønede sig overordentlig. Han besluttede at forsøge sin Faaresflok det mest mulige; thi foruden Fordelen, han deraf kunde drage, havde Faareavlen hoi videnskabelig Tillokkelse for ham, og det var den, som han ogsaa siden gjorde til Hovedopgaven for sit øvrige Liv. Jagttagelsen af den dyriske Udvikling, og hvorledes Menneket besidder Magt til, ved Racernes Krydsning eller Forbindelse, at ordne den dyriske Organisme overeensstemmende med sit Diemeed, drog ham uimodstaaelig til sig. Han drev denne Sag con amore, og den blev nu hans Avlsbrugs Hovedpille og Hovedviemed, saavel som hans betydeligste Indtægtskilde.

Det Uheld, der i Aaret 1804 rammede Thærs halvforædlede Faaresflok, havde forledt ham til et Misgreb, for hvilket han ei anførte anden Undskyldning, end at han derved var blevet bedøvet. Han forsømte nemlig at forædle den Rest, som da blev ham tilbage, og ikke førend i Aaret 1811, efter at han havde kjøbt 600 Morgen Bønderjorder, besluttede han at anskaffe en Flok, af 120 Stykker, ægte Merinos-Faar, som hans Avlsbestyrer, Hr. Koppe, udsogte i de fortrinligste sachsiske Skæferier. I denne trængselfulde og for al Credit blottede Tid, kostede den Kapital, som han hertil brugte, ham 150 pCt., men han har aldrig anlagt nogen Kapital saa fordelagtig, som denne. — Aaret derpaa sendte Grev Schönberg paa Roßsburg ham 14 udvalgte Moderfaar til Foræring, som "hans Tak, for de

af ham (Thaer) udbredte rigtige Grundsætninger, den høiere Faareavl vedkommende." Indtil i Aaret 1818 købtes aarlig Udsætterfaar fra de mest udmærkede Skæferier, hvorved han dog, naar han ikke købte saadanne til sig selv, betingede sig, at maatte i hele Flokken udvælge 5 til 10 pCt. af det købte Antal, hvilke da betaltes efter deres Værdi. I Aaret 1819 var den første Stamme, 120 Stykker, formeret indtil 1000 Stykker, der alle bare Electoral-Uld.

Ogsaa ved dette Foretagende handlede Thaer renpraktisk, og med Tilfidesættelse af alle Kunstlerier. Hans Bestræbelse var kun, at frembringe det, som den Fabrikant, der betalte bedst, satte mest Pris paa, og som altsaa den erfarne Uldhandler især søger.

Faareflokken forøgedes indtil 1200 overvintrede Stykker. Han kunde let have holdt 2000, men han antog, at Skæferiets Held, det vil sige Uldfrembringelse, var afhængig af, at Faarene hele Aaret igiennem aldrig lede Sult. Efter hans Overbevisning kunde rigeligt Foder i en Periode aldrig erstatte den Skade, som Mangel i en anden Periode forarsagede; dette, mente han, gjaldt især om Faarene.

For at bringe Faareavlen, saavel hvad Uldens Egenstaber, som Mængde angaaer, til størst mulig Fuldkommenhed, opstillede Thaer som Grundsætning: Man bør frembringe enhver Uldkarakter,

som de forskiellige Fabrifanter attraae, muligt reen og forædle denne i sig selv; hvorved dog maa tages Hensyn til den Pris, som for en given Mængde af denne eller hiin Sort, frembragt med lige Omkostninger, kan derfor erholdes. At ville forene alle attraaede Egenfaber i en og samme Uld, er ikke muligt, og ei heller nødvendigt, da der gives ligesaa mange forskiellige Uldvarer, som Uldsorter; desuden kan der neppe være Tvivl om, at Uldfrembringelsen betinges ligesaameget af Stedforhold, som Vinen af Viinbiergets Beliggenhed.

Overensstemmende hermed forklarede Thæer Benævnelsen Forædling saaledes: Forædling er den Forandring af en Dyrerace, ved hvilken et bestemt Diemed eller en attraaet Benyttelse tilveiebringes. Herved betinges ogsaa Begrebet om et Dyrs Skønhed, der her paa ingen Maade kan opfattes æsthetisk, thi Landmanden har maasse gjort sit Diemed gjældende tvertimod Naturens Diemed.

Naturen stræber nemlig efter, af og til, i alle vore Huusdyrarter, endog efter forskiellige, hverandre modstræbende Tendentser, at frembringe Afarter, eller Afvigelser fra den oprindelige Typus, og ingensteds viser den sig hertil mere tilbøielig, end ved Faarenes Uld. Men netop denne Tilbøielighed gjør det muligt for os at fremfalde Faare-Racer, hvis Veltse besidde de Egenfaber, der mest passe til vore Diemed, mest opfyldte vor Attraae.

Fremgangsmaaden hertil ligger fornemmelig i, at lede Undfangelsen i Moderens Liv; thi herved faaer Menneſtet Magt over Huusdyrenes Dannelse. Alt beroer derfor paa, hvilke Dyr man lader parre ſig, thi Slægtskabet eller Nedſtammeſen udøver den ſørſte og meſt afgiorte Indflydſe paa Uldens Egenſkaber, og kun ved den formaaer man at giøre de attraaede Forandringer varige (conſtante). Naar man altsaa ſtal ikke blot forplante, men frembringe det, man attraaer, ſaa maa man betiene ſig af Krydsningen; det vil ſige, til Parring vælge forſkiellige, dog ikke heterogene, Racer, der give Haab om, at i deres Afkom det Attraaede vil fremkomme; men ſaaſnart dette Diemed er opnaaet, maa den ſtrængſte Familieparring (Inzucht, breeding in and in), d. e. ikke blot Parring af de nærmefte Slægtninge, men og af muligt Ege med Ege, indtræde. Krydsning og Familieparring henhøre altsaa til den forædlede Faareavlſ ſørſte Myſterier.

Egeſom i enhver anden Gren af Avlsbruget, var Thær, hvad Faareavlen angik, aaben mod Enhver; hans Skæferies Stamme-, Burderings-, Parrings- og Læmnings-Tabeller ſtode Enhver aabne, og ſaaledes maatte Kundſkab om Ulden herved, ſaa vel ſom ved de unge Mænd, der ſtuderede ved dette Akademi, ſtærkt udbrede ſig fra Moglin.

I Aarene 1811—1813 var det, at Thær indførte Faareavlen paa Moglin, og allerede i Aarene

1815 og 1816 erklærede de mest erfarne Uldhandlere hans Uld for at være den bedste. Men Peltse fra hans Skæferie vare løse, og veiede kun libet. En Fabrikant gjorde ham desuden opmærksom paa, at hans Uld havde Tilboielighed til at spinde sig. Først nu fremstillede sig for ham Idealet af et Merinosfaar, nemlig et saadant, der med Electa-Finhed forbandt en tæt, sluttet, Peltse med vel ordnede og over hele Legemet eensartede Stapler. Vel havde han i de sarriske Skæferier, dog kun som sieldne Naturspil, fundet Dyr, der nærmede sig dette Ideal; men disse beviste ham, at Idealets Frembringelse var mulig. Han stræbte da, ved at parre Dyr med meget fin Uld med saadanne, der havde en god Stapel-Bygning, i det mindste at fiern den Feil, at Ulden spandt sig. Vel fik han paa denne Maade adskillige Faar, der vare efter hans Ønske, men ingen saadan Bædder; disse havde enten tabt hvad Finheden angik, eller i Peltsenes Tæthed. Havde Thær da kunnet faae en Bædder, saaledes som dem, hvoraf han siden solgte saamange for 80 à 100 Rdlr. Stykket, saa havde han gierne betalt den med 1000 Rdlr. Endelig faldt i Maret 1820 en Bædder, der tilfredsstillte ham. Nu gif han bestandig videre frem, indtil han antog, at hans Maal var naaet, nemlig at eie en Faareslok, hvis, saavel Hans som Hundyr bare tætte sluttede Peltse, der bestode af $\frac{2}{3}$ reen Electa-Uld, og hvoraf endog $\frac{1}{3}$ var Super-Electa. Da han nu havde ganske eens-

artede Moderfaar og Bæddere at parre sammen, saa var han ei blot vis paa at kunne holde sin Race varig og eensartet, men endog at kunne, uden derved at skade Peltfenes Tæthed, forhøje Finheden saameget, at han, med Undtagelse af Affaldet, kun frembragte Electa, og i samme Forhold Super-Electa. Han opnaaede ogsaa, endnu i sin Levetid, at $\frac{4}{7}$ af hans Uld var Electa. Kort før hans Død erklæredes i en Beretning angaaende Faareudstillingen i Wien og Brünn: "At to Peltse, som Statsraad Thaer havde indsendt, toges til Norm for den fortrinlige, og af alle Manufacturister som mest brugbar erkiendte, Uld."

I Aaret 1816 oprettedes to Stamskæferier for kongelig Regning, det ene i Frankenfelde, det andet i Panten, og Thaer udnævntes til Generalintendant ved disse. Disse Skæferiers Diemed skulde egentlig være, at iværksætte det, som ikke vel var muligt for private Mænd; men pecuniært Diemed maatte altsaa staae tilbage. Saadanne Skæferiers Diemed kunne ei heller opnaaes, uden at de styres med al mulig Kraft og Indsigt, og med uafslædelig Bestræbelse efter at naae det Høiestmulige. Sker dette ikke, saa blive de snart overflødige og til Hinder. Ved Intet mærkes tydeligere, end ved Faareavlens, at naar man ikke stræber fremad, kommer man tilbage.

Fra Aaret 1817 fronedes hans Bestræbelser med det hældigste Udfald. Allerede Aaret derpaa

funde han fra Uldmarkedet i Berlin skrive til sin Kone: "For mig er dette Uldmarked vist nok ikke i Pengehenseende det fordelagtigste, men vel hvad Væren angaaer. Jeg har maattet sælge min Uld 20 Procent bedre Kiøb, end forrige Aar, men jeg har faaet 20 Procent mere end nogen Anden. Alle Uldhandlere og Uldproducenter erklære, at ingen Uld i hele Europa kommer min nær, og end mindre kan staae ved Siden af den. Hverken her eller i Sachsen har man budet mere end 26 Rd., og igaar bod 6 forskiellige Uldhandlere mig 30 Rd.; men imorges har jeg solgt til min gamle Kiøber for 31 Rd. Nu blev der Skrig af alle Kiøberne, der sagde, at jeg havde solgt for tidligt, at de gierne havde, om end rimeligvis med Tab, givet mere; thi det var en Væressag, at bringe saadan Uld i Handelen. Dette er Gienstanden for Samtalerne, og saa hævet over det Almindelige, at jeg ikke engang sporer Misundelse. Enhver erkjender, at jeg har tilkiæmpet mig noget saa ualmindeligt, at Andre ikke gjøre Krav derpaa. ""Saadan Uld kan frembringes"" siger man, ""thi den er i Møglin"". Naar jeg kommer paa Markedet, saa hilser Enhver mig, og da det hændtes igaar, at Kongen ubemærket førte over Markedet, saa kalder man nu mig Uldmarkeds Kongen, og som Følge heraf drak man idag, ved det store Bord, paa min Sundhed."

Til en meget erfaren Uldhandler sagde Thær: viis mig en eller anden Pelts, og jeg vil indestaae

Dem for, i tre eller fire Generationer, at levere Dem en Stamme med denne Slags Uld. Dette ansaae man nu som en dygtig Overdrivelse, men hvorfor skulde ikke det kunne lykkes ved Uld frembringelsen, som den engelske Dvægavler Bakewell i saa høi Grad, hvad Kisdfrembringelsen angik, opnaaede. Han vilde, at hans Dvæg skulde have smaae Hoveder og korte Been, fordi disse Dele yde saa godt som intet Kisd, og han bragte det ogsaa i denne Retning derhen, at hans Dvæg og Faar tilsidst ikke kunde naae Markedet paa de korte Been; men de næste Generationer gav han da længere Been. Man sagde om ham, at man maatte næsten troe, at han kun behøvede at udsfiære et Faar efter sin Phantasie, saa kunde han giøre det levende.

Krydsning og Familieparring vilde Thær ogsaa have indført ved Hesteavlens, og han anbefalede disse ved Landstutterierne, men man tilraabte ham: *Ne sutor supra crepidam!**)

Fra Aaret 1818 solgte Thær Bøddere og Faar af sit Skæferie; de første for 10 Frederiksd'or Stykket, de sidste for 6. Feilfulde Dyr solgtes enten ikke eller til nedsatte Priser, og da blot til dem, hvis Faaresklof kun begyndte at forædles. Af de mest udmærkede Dyr solgtes aldeles ingen. Først i Aaret 1825 gav han efter for den almindelige Begiæring, at sælge ved Auction, og ved denne solgtes da de

*) Skomager bliv ved din Læst.

bedste Bøddere for 234 til 510 Rbd. Stykket. Men denne Pris, der gav ham en Indtægt af over 15000 Rbd. prens. Courant, ansaae han for alt for høi, og hverken hans Nærmestes Forestillinger, eller de fra alle Sider hidkommende Kiøbere, kunde bevæge den redelige og uegennyttige Mand til atter at sælge ved Auction. Han solgte derfor, i det følgende Aar, atter sine Faar og Bøddere til den af ham bestemte Pris, der, naar Kiøberen selv valgte, var fra 20 til 200 Rbd. for Stykket, og han anførte derfor ingen anden Grund end den, "at han ved overdrevne Auctions-Priser ikke vilde bortfræmme sine (mindre formuende) Kiøbere." — Hvilket skiont Bevis for, at den vigtige Sags Fremme laae ham mere paa Hiertet, end den muligst største Fordel, han kunde tilvende sig *).

Den 13 Juni 1816 holdtes, i Berlin, den første Forsamling i den af Thaer stiftede: Forening til Uldens Forædling, og derved valgtes han til Selskabets Præsident. Dets Niemeed var: "Ved

*) Dette Bevis paa Thaers Uegennyttighed bliver dobbelt mærkeligt derved, at han var ikke nogen formuende Mand, og ved dette har han practisk gobtgiort, at han talede Sandhed, da han i et af sine Skrifter yttrede sig omtrent saaledes: „Jeg har aldrig manglet Livets Fornødenheder, og har endog ofte kunnet deltage i nogle af dets uskyldige Nybelsfer; men at stræbe efter at blive, hvad man kalder en Rigmand, har aldrig syntes mig umagen værd.“

Kundskabers og Erfaringers Meddelelse og ved forenede Bestræbelser, at fremme Udens Forædling og den høiere Faareavl." Hver Mand af Faget kunde som Medlem indtræde deri, og to Samlinger skulde aarlig finde Sted. I Aaret 1823 fik dette Sælskab en Udvidelse ved det af Thær da stiftede: Wollzüchter Verein. Leipzig valgtes, som det meest passende Sted, til dette Samsunds Møde.

I de første ti Aar af Thær's Ophold paa Moglin vilde det have gaaet ham daarligt, dersom han ei med Pennen havde erhvervet det, som da var nægtet Ploven.

Hans Skribent-Virksomhed begyndte med: *Annalen des Ackerbaus.*

Ved alle Thær's originale Afhandlinger fulgte han stedse den rigtige Grundsætning, at en Skribent, naar han ikke skriver et systematisk Værk, behøver ikke at deducere enhver af sine Sætninger ab ovo eller anmærke alle de Indskrænkninger, som Steds- og Tidsomstændigheder paabyde, hvilke, naar man rigtig har opfattet Meningen, gjøre sig selv giældende. Naar Thær skrev, var hans Balgsprog:

„Ich glaube mich an keinem Ort,
Zeit ist mir keine Zeit:
Ein sinnvoll ausgesprochenes Wort
Wirkt auf die Ewigkeit.“^{*)}.

*) Jeg tænker mig paa intet Sted, Tid er for mig ei Tid; et findrigt udtalt Ord til evig Tid gjør Gavn. Dr.

I Aaret 1807 udgav han: J. F. Meyer über die Anlage der Schwemmwiesen o. s. v. I Aaret 1808: Grundriß der Chemie für Landwirthe. — Fra 1810 til 1812: Grundsätze der rationellen Landwirthschaft.

I dette hans betydeligste Værk er Agerdyrkningen stillet paa sit daværende høieste Punkt, ei paa det, som Thaer selv antog den kunde naae; men deri arbeides paa, med Trost og Hengivenhed, at bane den Vej, hvorpaa den, ved Tidens og Tænkningens Fremskridt, af Efterkommerne kan ledes frem. Thaer pønsede steds paa at omarbejde de to første Dele af dette Værk, hvilke han vilde forforte, giøre tydeligere og mere praktisk-brugelige; men han kom aldrig dertil. Derimod har han i et andet Skrift: Leitfaden zur allgemeinen landwirthschaftlichen Gewerbslehre, vist, hvorledes han vilde have gaaet tilværks. Blandt alle hans Skrifter tilfredsstillede dette ham mest; han kaldte det Quintessentsen af de to første Dele af rationellen Landwirthschaft. I 1811 begyndte han at udgive Annalen der Fortschritte der Landwirthschaft in Theorie und Praxis; til disse sluttede sig: Mögkliche Annalen der Landwirthschaft, der udkom fra 1817 til 1823 og udgiøre 12 Bind og Supplementbind; men da hans Dine vare blevne svage, overgav han Redaktionen til sin Svigersøn, Professor Rörte, der fortsatte dem til 21 Bind vare udgivne.

I Aaret 1811 udfom: Handbuch für die feinwollige Schaafzucht, som blev skrevet efter Ministeriets Befaling. Indeholder end ikke dette Skrift noget Væsentligt, som han har taget tilbage, saa kan dog ei nægtes, at det, skiondt efter Befaling, noget for tidligt udgaves af ham; men man seer dog af hans sidste betydeligere Arbeide: Ueber Wolle und Schaafzucht, som han oversatte af det Franske, hvor hurtigt han var kommet længere frem i denne Henseende.

Mar har dablet Thaer, fordi han fra 1811 af har skrevet, unægteligen godt, men dog formeget, angaaende Faareavl og Uld; halvt saameget, har man sagt; havde været bedre. — "Jeg veed ikke," sagde han, "hvilken Halvdeel, efter disses Mening, burde have været udeladt; men ikke desto mindre giver jeg dem Ret og skulde nu gierne udslette Halvdelen. Men dog fortryder jeg ikke, at have skrevet denne Halvdeel; thi fattedes den, saa fattedes ogsaa den anden Halvdeel, saavel som Meget, der af Andre er skrevet. Da jeg begyndte at skrive over denne Deel af Avlsbruget, stod Meget kun halvklart for mig, hvilket, da det fremdroges for Dagens Lys, kunde betragtes fra alle Sider, og lidt efter lidt blive mig tydeligere. Jeg har i min Levetid ofte forandret min Mening over forskellige Gienstande, og jeg haaber, at naar Gud endnu i nogen Tid lader mig beholde Liv og Forstand, skal jeg gjøre dette oftere. Jeg glæder mig

stedse, naar jeg har Grund dertil, thi min Biden er da forøget. Jeg anseer den for en Daare, der ei, i Erfaringsfager, er tilboielig til at forandre Mening. Men jeg gjør dog ikke dette, uden at man giver mig indlysende Grunde." — Han fremtraadte egentlig først i 1820 som Lærer i Uldfrembringelsen. Tidligere lagde han mere Vægt paa Andres Ord, men fra denne Tid byggede han mere paa egen Erfaring. Med Hensyn til Faareavlens Historie, er dog det, han tidligere skrev, ikke uvigtigt. Paa mange vigtige Spørgsmaal gav Naturen ham, selv i den sildigere Periode, ikke tilfredsstillende Svar, men han vedblev derfor ogsaa bestandig at forelægge den nye Spørgsmaal. Dette var Aarsagen, hvorfor han, uagtet mangfoldige Opfordringer, aldrig kunde bestemme sig til at skrive en Lærebog, for Uldfrembringelsen; han følte sig stedse endnu ei kaldet dertil.

Institutet, eller "Den kongelige akademiske landoekonomiske Lærestalt paa Möglin, vanskeliggjorde i høi Grad de ti første Aar af Thaers Ophold i Preussen. Sielden har en nye Indretning, ved sin Fremtræden, mødt saa mange Vanskeligheder som dette Institut, hvorfor Thaer ogsaa selv undrede sig over, at Foretagendet ei strandede.

Han ansaae som Pligt mod sit nye Fædreland, strax at skride til dets Indretning, men dertil behøvedes 12000 Rblr. preussisk Courant, og disse kunde

han ei skaffe tilveie. Der blev ham altsaa ei videre tilovers, end at udstede en Indbydelse til Benner og Belyndere til at træde sammen i et Actiesælskab, til dette Diemed. Actierne skulde være 100 Rdlr. store, og Kapitalen forrentes med 3 pCt. Selv tegnede Thær sig for 4000 Rdlr., og det varede ikke længe inden den fornødne Sum var subscriberet. Udskillige Tilbud; fra fiernere Egne, og paa yderst gunstige Bilskaar, maatte med Tak vises tilbage.

En grundmuret Bygning med 24 Bærelser var inden sex Maaneders Forløb opført, saa at Thær allerede den 15de Juni 1806 kunde tilskrive Kongen, at Institutet var færdigt til Aabning. Til Svar herpaa indløb en allernaadigst Kabinetsskrivelse, hvori Kongen lovede dette Institut sin særdeles Bestyttelse. Einhoff ansattes som Professor derved, og Institutet tilstodes den Forrettighed, at fritage fire Karle for Krigstienesten, "der dog ikke maatte være ualmindelig høie, og som derfor skulde fremstilles for Cantoncommissjonen!" Desuden paalagdes Generaldirektoriet, ved den landoekonomiske Prøvelse af unge Mænd, der vilde ansættes, saavel som ved Domaineforpagtningerne, at tage særdeles Hensyn paa dette Instituts Anbefalinger, ligesom at bidrage til, at de, der vilde offere sig til Cameral-Bidenskab, besøgte det.

Mere lovende kunde Udsigterne næppe være for Institutet end da, og 21 unge Mænd meldte sig ogsaa snart. Krigsrustningerne mod Keiser Na-

poleon svækkede paa ingen Maade Thæers Forhaabninger. Det havde alt længe været hans Indlingstanke, at see det tydske Fædreland ved Preusen befriet for "Korsikanerens"*) Overmod. Thær var derfor i 1805 imod Freden, glædede sig ei lidet, da, i 1806, "de preussiske Helte" drog ud**), folte sig stolt, da den første Seiersefterretning indløb, men blev naturligviis ubehageligt overrasket, da den første unge Mand, der indtraf til Institutet, bragte Efterretningen om Nederlaget og Flugten ved Jena. I det første Dieblif lammede Krigsstrækken Enhver; som om den yderste Dag var kommen, tænkte Alle kun paa idag, Ingen paa imorgen. Istedetfor 21 unge Menneffer indtraf til Institutet kun tre, der i

*) Man fatter næsten ikke, hvorledes nogen oplyst Mand i 1839 kan være jammerlig nok til at bruge Napoleons Fødeland som et Skældsord imod ham. Han var ikke Despot, fordi han var en Korsikaner, thi hvert Land har til sine Tider havt Despoter, og han styrtebdes ei heller, fordi han var født paa Korsika, men fordi han ved Despotismen tabte Folkenes, navnlig Tydsfernes, Hengivenhed; han saldt maaskee, som Wehlenschläger engang sagde "fordi han ikke forstod Tydskt," og altsaa ei kiendte eller rigtigt bedømte det tydske Folk; kort sagt, han saldt hverken ved Preusens, Ruslands eller Østerriges Magt, men fordi han kæmpede mod den Tidens Mand, der Europa igiennem besleler Folkelagene, og som selv hans Kæmpearm ei formaaede at sælde.

Dr.

**) Oh vee! til Jena!

Dr.

Vinterens Løb dog forøgedes til otte. Betalingen for mange af de 80 tegnede Actier udeblev, og Bygningen kostede meget mere end Overflaget. Efter at man begyndte at komme sig fra den første Stræk, indfandt dog flere unge Mænd sig, saa at de tilsidst vare 20; ogsaa drog Krigen, ved Möglins Beliggenhed fiern fra, Krigsveiene, det næsten ubemærket forbi.

I Aaret 1810 forenedes Institutet, efter Forslag af Indenrigs-Ministeren, med Universitetet i Berlin, og Thær udnævnedes til extraordinair Professor i Kameral-Videnskaberne. Thær kom derved til fra 1ste Oct. til Udgangen af Marts at læse i Berlin, og fra Aprils Begyndelse til September i Möglin. Men denne Indretning, der ikke viste sig ret hensigtsmæssig, varede ei længe. Det var desuden intet ringe Offer for Thær at tilbringe Vinteren i Berlin, da denne Aarstid ei var ham mindre tillokkende paa Landet, end Sommeren. Hvad denne var ham med Hensyn til vegetabiliske Frembringelser, det var Vinteren ham, hvad de animalske angik.

Saa nyttige Thær forresten ansaae landoekonomiske Forelæsninger ved Universitetet for fremtidige Statsmænd, Kameralister, Jurister og selv for Theologer, naar de indrettedes for saadanne Studerende, saa ansaae han dem dog ikke i lige Grad nyttige til praktiske Landmænds Dannelse. Han nedlagde derfor i Aaret 1819 sit Professorat, uagtet

han derved tabte i Gage 1500 Rdlr. og et aarligt Honorar af 1000 Rdlr.

Instituttet kom atter i Aarene 1813—1815 i Fare, og havde desuden mistet fire af Thæers virksomste Hielpere, hvoriblandt de foromtalte Einhoff og Crome. Ikke heller svarede Institutet Regning, og han skrev paa denne Tid til sin Kone, der da stedse strantede: "Gud give, at jeg ei havde anlagt Institutet, thi derfra stammer al vor Forlegenhed, alle vore Bryderier. Men det er alt for vigtigt for Landet til, da det nu engang er der, ei at oprettholdes." Hans ældste Søn, der alt i flere Aar havde forestaaet Aolsbruget, greb, ligesom hans Brødre, til Vaabnene, og vilde efter Freden ei forlade den militaire Bane. Da Institutet ved det almindelige Opbud maatte lukkes, saa mistede Thær ogsaa den praktiske Lærer Koppe, der andesteds fandt Ansættelse. Thær havde alt i lang Tid ikke beskæftiget sig med Aolsbrugets Detail, og han stod nu der, ganske ene, da hans yngste Søn, den nuværende Eier af Möglin, "lykkeligviis" kom tilbage fra Feldttoget, med en Kugle, der, fast mellem Skulderknoklerne, ikke kunde udtrædes, og næsten ganske lammede den høire Arm. Han overtog nu, uagtet han tidligere havde offret sig en anden Videnskab, Aolsbrugets Ledning, og styrede det med Kraft og Dygtighed. Paa samme Tid besattes ogsaa Cromes Plads ved Professor Körte, en Mand, der fra sin Ungdom af havde helliget sig det praktiske

Agerbrug. — Saaledes kunde Thaer nu haabe, efter at denne frygtelige Krisis var forbi, at Institutet kunde bestaae. I Aaret 1819 tillagdes Institutet Benaevnelse af: Kongelig akademisk Læreanstalt for Landoekonomien.

Thaer var, som man vil have bemærket, ikke indkaldet i det preussiske Rige som Statstiener. Den preussiske Regiering ønskede fornemmelig at faae hans landoekonomiske Institut ind i Landet, og at han skulde anvende sin roesværdig bekiendte Flid og Iver paa Agerdyrkningens Forbedring. For at give ham "en bestemt og hæderlig Stilling i Samfundet," gaves ham Titel af — Geheime Krigsraad.*)

Indtil Aaret 1808 levede Thaer kun for sit Institut, sit Agerbrug og sine Skrifter. Men da Kong Frederik Wilhelm III, efter den ulykkelige Krig, mindre tænkte paa hvad der var tabt, end paa hvorledes det Tabte kunde gjenerstattes, da erkjendte han, at ved Siden af Folkets aandige Gienfødselse ved Videnskaber, var der ingen saa kraftig Løstestang til Folkets Fremmskriden i sædelig, fysisk og finantiel Henseende, som at styrke Borgernes og Bondestans

*) Det falder dog meget vanskeligt at indsee, at Thaers Stilling kunde blive "mere bestemt eller hæderlig" ved denne, i enhver Henseende upassende og hensigtsløse, Titel. Han maatte i alt Fald, som Krigsraad, altid raade til Fred, thi Krig og Agerdyrkning ere Modsatninger.

dens moralske Kraft, ved at aabne dem nye Erhvervsfilder, nye Baner. For paa virksomst Maade at fremme dette, besluttedes Ophævelsen af Hoveriet og af alle de Indskrænkninger, der hvilede paa Agerbruget. Bonden skulde være Eier af sin Lod, og Agerbruget skulde ved en nye Lov beskyttes, lattes, hæves. Dette var imidlertid, ved de utallige Misforhold mellem Godseierens Rettigheder og Bondens Pligter, en meget vanskelig Opgave, til hvis Løsning behøvedes ligesaa stor statsøkonomisk Klogskab, som videnskabelig og praktisk Kiendskab til den landøkonomiske Disciplin. Man kunde nu med rette ansee som Guds Tilskikkelse, at man saa Nar i Forveien havde draget den Mand ind i Landet, der almindeligen erkiendtes som den, der frem for Alle var mest skicket til at løse dette Problem. — Dog blev Thær ikke kaldet under Steins Ministerium, thi vel havde denne kraftfulde Statsmand opfattet den store Tanke, at give Folket Dannelselse og en Forsatning, hvilket uimodsigelig maa af den sunde Fornuft erkiendes at være det mest velgiørende og mest passende for den kultiverede Verden; men han indsaae ikke klart nok, at en saadan Forsatning kun kan begrundes paa en rigtig agronomisk Lovgivning; Handels- og Næringsfrihed, Fabrikker og Commune-love laae ham mest paa Hjertet. Men det er et Misgreb at bebyrde Agerbruget til Fordeel for Fabrikker. Desuden var Spørgsmaalet: hvad Nationen med den Kapital, hvorover den kunde

raade, var istand til at frembringe; ikke: hvad der af Jorden kunde frembringes, naar den formaede at anvende en større Kapital. — Ministeren v. Hardenberg indsaae tydelig Sandheden af det her Anførte, og Thær kaldtes derfor i Aaret 1809, som raadgivende Statsraad, til Medlem af det indenrigske Ministerium, i Sektionen for Haandteringernes Politie, hvorunder Landpolitiet hørte.

Han turde nu haabe, da han var stillet paa saa høi en Post, at kunne bidrage til at bringe de velgiørende Ideer, som han hidtil kun som Skribent havde kunnet lære, til Virkelighed, og han undersøgte derfor med sin sædvanlige Skarpsindighed, og med utrættelig Flid, de forviklede landoekonomiske Forhold i den preussiske Stat. Uigegyldig mod de forskiellige Partiers Roes eller Daddel, drog han med rebelig Trofast, Sandhed og Ret frem for Lyset, og hæftede uafslædig Blikket paa sit høie Maal: Landeiendommens Frihed, saavel for den største Godseier, som for den mindste Bonde. Med stor Iver hengivet til det høistvigtige Hverv at udarbeide en agrarisk Lov, saae han sit Arbeide næsten ubetinget billiget, saavel af Ministeriet for det Indre og for Finantserne som af Landstændernes Majoritet; men Justitsministeriet var ham imod.*)

*) Ved at læse dette og følgende, begriber jeg, hvoraf den Uvillie mod Juristerne udsprang, som jeg ved mit Ophold

Almindelig frie Grundbesiddelse kunde kun tilveiebringes ved, at Godsherrens og Bondens gjensidige Forhold, hvis utallige og byrdefulde Forviklinger gjorde umulig, saavel for Godseierne som for Bonden, at bringe Jorden til den Kultur, som den kunde modtage, — bleve ordnede. De forældede gjensidige Pligter og Rettigheder skulde udjevnes mod hverandre, og Bonden, hvad Jordens frie Benyttelse angik, sættes aldeles lige med Godseieren, saa Enhver af dem i alle Landbrugs-Foretagender kunde

paa Møglin havde Leilighed at bemærke, der var hjemme. I en af mine Samtaler med Prof. Rörte, spurgte nemlig denne mig om, hvilke "hervorragende" Mænd vi havde i Danmark. Naturligviis nævnedes jeg, blandt Andre, Dr. Stebberne, den ene som Physiker, den anden som Lovkyndig, og da var det jeg havde Leilighed til at bemærke, uden at vide hvorfor, at Hr. Professorens havde, som man siger, et Horn i Siden paa Juristerne. Jeg maatte da gjøre ham opmærksom paa, hvor velgjørende denne Dr. Stebbers Indvirkning paa Lovgivningen i Danmark havde været, og tilføiede jeg: Den danske Konge Valdemar har sagt: med Lov skal man Land bygge. Jeg blev ei modsagt, men jeg troer ei heller, at jeg overbeviste. — Naturligviis tænkte jeg ikke paa den Bygningsmaade, som Louis Napoleon, efter en Karrikatur, skal have brugt: Kongen af Holland saaes nemlig, meget vel truffet, med en Papirrulle i hver Haand. Paa den ene stod "Ordre," paa den anden "Modordre," og paa Panden "Uorden." — Det franske Ordspil: Ordre, Contreordre, Desordre, kan ikke ganske giengives i vort Sprog.

Dr.

være ganske uafhængig af hverandre. De store Overdrevs Udskiftning frembød ogsaa store Vanskeligheder, da saa Mangfoldige havde Ret til at benytte dem, og da det var yderst vanskeligt at bestemme, efter hvilke Grundsætninger Udskiftningen skulde finde Sted. Det Hele syntes at være et saa umaadeligt stort Arbejde, saa vanskeligt og betænkeligt, at de fleste mismodig tvivlede paa, at det var iværksætteligt eller muligt. Først da man erfarede, at dette Arbejde var overdraget Thær, vendte Tillid dertil tilbage.

Væren om Jordens Taxering havde Thær flere Gange i sine Skrifter behandlet; ogsaa nu arbejdede han utrættelig i denne Retning. Hans Ideer gik ialmindelighed ud paa, at antyde Maaden, hvorpaa Grundsætninger maatte kunne udfindes, der, anvendte paa specielle Tilfælde, muligt let og tydeligt og med mindst Fare for betydelig Feiltagelse, kunde vise, hvad en Tønde Land, Alger, Eng eller Græsgang, der efter vedborlig Bonitering henhørte til en bestemt Klasse, kunde i Forhold til enhver anden være værd. Efter mange Forarbejder skred Thær endelig til Udarbejdelsen af et Udkast til en Udskiftnings=Anordning. Men Udførelsen af hans Forslag vanskeliggjordes paa denne Tid derved, at de omsendtes til Justitsøvrighederne, og saaledes ei blot underkastedes processualiske Former, men ogsaa derved, at de overantvortes en Autoritet, der ikke besad fornøden Kundskab til deres Bedømmelse,

og som altsaa maatte forlade sig paa formeentlig Sagkyndiges eensidige, sig selv ofte modsigende, ofte misforstaaede Erklæringer.

Krigsaarene 1806 og 1807 standsede naturligtvis saavel enhver Forhandling herover, som Udførelsen selv; men allerede i 1808 toges atter de agrariske Forhold, som Grundvold for den rystede Stats Gienopreisning, i alvorlig Betragtning; altsaa ogsaa Udførelsen. Som Grundførelse antoges, at i hvert særskilt Tilfælde skulde opstaaede Stridigheder afgjøres ved Boldgiftsmænd, og at kun det Formelle ved Fremgangsmaaden skulde ved Lov bestemmes. Endelig var i 1809 vedkommende Section af Indenrigs-Ministeriet blevet enig om Grundprincippet, og sendte da Forhandlingerne til Thær, med Begiering, at han vilde gjøre Udfast til en fuldstændig nye Udførelses-Anordning.

Udførelsen erkendtes, efter at faa Forandringer vare foretagne, af alle Departementerne som hensigtsmæssigt; kun Storkantsleren bestred det hæftigt og fra et juridisk Synspunkt. Denne vilde, at Justitsembedsmænd skulde lede Forretningerne. Thær vilde derimod aldeles ingen juridisk Mellemkomst have, men at alt skulde afgjøres ved sagkyndige Boldgiftsmænd. Paa den juridiske Ved kan neppe nogenfinde alle Partiernes Bedste opnaaes. Han mente, at da de juridiske Commissairer vilde være mest bekendte med Formen, saa vilde de ansee det Formelle for vigtigst og det Materielle kun

som Bisag. — Juristerne, mente han, er det engang blevet ligesom til Natur, at have Betænkeligheder, hvor ellers ingen findes, og at strides om Punkter, som aldrig have været bestridte. De kunne nu engang ikke foretage sig Noget uden at juristerere, cauterere, appellere, processere og decretere. Besynderlig Videnstæb hos disse Mennesker, altid at ville domme.

Endskiøndt Thær's Udkast med stort Bisald optoges af de mest udmærkede Landoekonomer og anbefalede Regjeringen af disse, saa opfattes dog Udførelsen i flere Aar, dels som Følge af Kantølerens Modstand, dels formedelst de høist trykkende politiske Omstændigheder. I Aaret 1811, da Hardenberg var blevet Kantøler, kom Sagen dog atter i Bevæggelse. Forordningen af 14 Sept. 1811 til "Agerbrugets Fremme" og en Anden, som ordnede Forholdet mellem Godsæierne og Bønderne, udkom, og paabød Ophævelsen af Bondens Underdanigheds-Pligt (Unterthänigkeit) mod Godsæieren, saavel som af Forspænd, Fouragelevering, og overhovedet af alle de Byrder og Indskrænkninger, der til da hæftede ved Grundeieendommene.

Thær blev nu virkelig Medlem af den Overdyrighed, der til denne, af ham forfattede Anordnings Iværksættelse oprettedes, og fik til Medhjælper Krigsraad Scharnweber, en ligesindet Mand, med hvem han længe havde staaet i det venstabeligste Forhold.

Staten forventede af hine Anordninger for en

Deel sin Gienfødsel; Landmanden saac i Almindelighed sin Frelse deri, og Mange, der strax benyttede den, forbedrede derved meget deres Tilstand; men de vare ogsaa udsatte for megen Mistydning, og mange Fordomme strede mod dem, især fra Gode- eiernes Side, hvoraf fulgte, at da den deri bestemte Frist var udløbet, vare endnu ei væsentlige Frem- skridt giorte. Det gjaaldt da, ikke at lade sig skræmme af de mangfoldige Banskeligheder, som Selvfærlig- hed, Fordom og Ukiendskab med Forholdene og Ret- tighederne lagde i veien, men derimod med vedvarende Iver at anvende alle de Midler, som Indsigt, Er- faring og kraftig og reen Villie altid er i Besiddelse af. Thæer var hertil den rette Mand.

Umiddelbar paa hine tvende Anordninger fulg- te en "Kongelig Instrux for Generalcom- missairerne og for Landoekonomie-Col- legiet, i hvilken Ideen om et særskilt Organ for de agrariske Anliggender i Statsadministrationen ial- mindelighed paa uovergaaelig og exempelløs Maade er udtalt. Bor nye agrariske Lovgivning er den første, der har truffet det rigtige Punkt. Og har end Tidsomstændighederne tildels hemmet, tildels betinget den i sin Udførelse, saa har den dog, alene ved sine Ytringer, virket uendelig meget, og dens Rødder, der ere fulde af Livskraft, ville til de sidste Tider give nye Skud. Det er den, der for en stor Deel opretholdt Nationen under dens store Lidelser, og som i de følgende Aar bidrog til at fremkalde de

noksom bekiendte overordentlige Anstrængelser. Det var den, der selv hos dem, den ei directe angik, tilintetgjorde den, kun alt for almindelig udbredte Mening, at Staten kun sørgede for een Klasse Borgere, og ansaae de øvrige blot som Midlet til dette Siemeds Opnaaelse.

Man trængte nu bestandig mere levende ind paa Thær med Opfordring til at skrive Udkastet til en Udsiftningsanordning; men dette var et Arbejde, der fordrede Tid og Estertanke, og han bad derfor, at man endelig maatte give ham den fornødne Tid. Ulykkeligvis kastedes Thær paa denne Tid (1811), haardt angreben, paa Sygeleiet, hvorved hele Sagen meget forsinkedes. At Statskantsler Hardenberg ei var lidet bekymret herover, sees tydeligt af et Brev, som Thær skrev denne til Svar, og hvori siges: "Den Deeltagelse, som Deres Excellence i Deres Skrivelse bevidner mig i Anledning af min Helbredelse, er det bedste Cordial, der kunde gives en Reconvalescent. Det, som Krigsraad Scharnweber har forelagt mig, saavel som det, han har sagt mig om Deres Excellences fremtidige Siemed, hvilket ganske stemmer med min Yndlingsidee, vækker Dnsset hos mig endnu at leve i nogle Aar, om hvilket jeg alt for flere Aar siden havde ganske opgivet Haabet; thi jeg tør nu haabe, da at opleve en Deel af de velsignelsesrige Folger, der ville vise sig af de Anordninger, som De, under den bedste Konges Sanction, har ladet fremkomme."

”Bist nok vil først sildigere Generationer nyde alle Fordelene deraf; men de ville da ogsaa naae ud over Preussen og sprede sig over hele den cultiverede Verden, der vil erkende disse Forholdsreglers Visdom.”

Det i Maret 1809 udarbejdede Udkast til en Udfisktnings-Lov var nu, efter at omtalte Anordninger, hvorved Justitsministerens Modsigelser vare tilfidesatte og ganske nye Anskuelser aabnede, ikke mere tilfredsstillende. — Det nye Udkast, som han nu skrev, blev strax forelagt et Udvalg af National-Repræsentanter og Landoekonomer, og det antoges med afgjort Majoritet, saavel naar denne beregnedes efter Personer, som efter Provindsfer. Men for tillige at bringe dette Udkast under offentlig Discussion, lod han det, i Maret 1813, uden nogensombhelst Forandring, og netop saaledes, som han havde skrevet det, trykke.

For i Fremtiden at kunne organisk benytte samtlige Landoekonomers Intelligentz med Hensyn til agrarisk Lovgivning, foreslog Thaer, at landoekonomiske Kredsselskaber skulde oprettes. Disse skulde dels udarbejde nøiagtige Topographier af de forskjellige Districter, at man kunde deraf lære at kende Jordarten, Klimaet, den daværende Kulturgrad, saavel som alle Districtets Eiendommeligheder, dels havde de at tildele Provindsial-Sælfskaberne, der paa samme Tid skulde oprettes, Raad og Hielpemidler til deres Dyrkningsmaades

Forbedring, dels endelig at bekiendtgjøre fordelagtigere Fremgangsmaader, der, skulde i en eller anden Krog, maatte opdages. Thær haabede, at disse Selskaber skulde komme Regjeringen meget til Hielp, saavel med Hensyn til fremtidige Love, som ved disses Anvendelse.

Et landoekonomisk Central-Bureau, (omtrent som Englændernes Board of agriculture), skulde være en raadgivende technisk Deputation for Lovgivningen, ved alle de Anordninger, der vedkom den landlige Haandtering. Dette Bureau skulde virke, dels ved at underholde Brevverling med Selskaberne, deels ved i ubestemte Hæfter at udgive et Tidsskrift, hvori dets Meddelelser skulde bringes til Folkets Kundskab, dels ved at udøve en General-Control over Landoeconomie-Commisfairesne. Ved Hardenbergs Indflydelse blev dette Bureau oprettet og sanctioneret i 1812 af Kongen, og Thær udnævnedes til dets Præsident.

Med Krigen i 1813 og 1815 standsede atter hele denne Sag, og først efterat Preussen var aldeles befriet, og Statskantsler Hardenberg var igjen stillet i Spidsen for Regjeringen, foretoges denne Sag atter.

I Efteraaret 1814, da en Forsamling af National-Repræsenter holdtes i Berlin, skulde disse, i anden Section af Indenrigs-Ministeriet, medvirke, især til en Anordning for Udfikstningen. Naturligvis indfandt flere af Repræsenterne sig hos Thær,

for at høre ham herom. Dette benyttede han muligt for at vinde hver Enkelt for sin Plan, og da han desuden havde stiftet en Forening af Statens mest indflydelsesrige Tienere og Landmænd, i hvilken han førte Forsædet, saa vandt han stor Indflydelse paa de foreløbige Forretninger. I denne Forening udtalte han sig saa fuldkommen som aldrig for, saavel over det Enkelte, som det Hele, og stemte Tonen muligt høi, thi han vidste ret vel, hvorledes saadanne høie Toner maa nedstemmes; han vidste at meget, og især det Aandrigste, vilde forsvinde under den kolde Raadslagnings Modsigelser; men han vidste og, at den, der beiler til en Guldvogn, let skaffer sig i det mindste et Guldsøm.

Som Forarbejde til en Udskiftnings-Anordning udarbejdede han nu et Udkast. Dette sendtes i Juli 1815, af det Kongelige Landøkonomie-Collegium i Königsberg, til Erklæring af den østpreussiske General-Landdirection, der tilbagesendte det med den Yttring, "at den ikke kunde indlade sig derpaa." Derimod erklærede den markiske Øvrighed: "at Instruxen var uforbedrelig, og "at det kun vilde røbe Uvidenhed, at ville gjøre Forandringer deri."

Fremdeles udkom "Deklaration af Anordningen af 14 Sept. 1811 (af 29 May 1816), der bestemte, at denne Anordning skulde træde i Kraft for de Landsdele, som i 1811 hørte til Monarkiet. Endvidere: Anordning angaaende Organisationen af General-Commissionerne og

Revisions-Collegierne, til Ordning af Godsherrernes og Bøndernes gjensidige Forhold, af 20 Jan. 1817. Endelig leverede Thær endnn: Udkast til en supplementarisk Anordning til Avlsbrugets Fremme.

Fra denne Tid synes Thær mindre umiddelbart at have været beskæftiget med dette store Anliggende. Man kan formode dette af en Skrivelse fra den fortienstfulde Minister v. Beyme, der tidligere, hvad den agrariske Lovgivning angik, havde været hans Modstander, hvori han indbyder Thær til at tage Deel i det Statsraads-møde, der skulde afhandle den endelige Redaction af Anordningen af 7 Juni 1821 angaaende Udførelsen. I Skrivelsen siges: "Det vilde være utilgiveligt, om netop den Mand, der ved sin rige Skat af Kundskaber og Erfaringer har erhvervet sig saa høi Fortieneste af denne Anordnings Diemed, ikke nu skulde drages til at raade. Jeg har derfor, og for ikke at gjøre mig skyldig heri, hos Statsraads-Præsidiet andraget paa, at De skulde kaldes til denne Forretning, og jeg har nu den Ære, herved at indbyde Dem til denne, det Kongelige Statsraads raadgivende Forsamling. — Der findes ikke mindste Spor af, at Thær har modtaget Indbydelsen. Han saae jo, ved høist ugrundet, men just derfor saameget mere høitfarende Opposition, netop det Væsentligste af sine Ideer og Forslag misforstaaet, tilsidefat, eller vilfaarlig bibeholdt. Desuden opstilledes og antoges

Grundsætninger, der ikke vare hans. Han følte, at mere end det, han havde udrettet, formaaede han ikke. Kampen mellem Overbevisning og Nødvendigheden at give efter, gjorde ham uskiftet til at virke mere i denne Sag. Mandrighed kiender en anden Slags Tjenestetrofskab, seer og handler paa anden Maade, end Uergierighed, Routine og Egennytte. Han kunde ikke taale den Tanke, at han skulde være et unyttigt Medskab til Sværfsættelsen af Andres, ei prisværdige Ideer. Den Tanke, at han som Statens Tiener i ethvert Forhold dog altid kunde være nyttig, loffede aldrig Thæer til at tage Deel i Noget, som han ei vilde offentlig vedkiende sig. Derimod var han billigtænkende nok til at indsee, at naar man skal handle i Forening med Andre, der ere i lige Stilling, — have disse end mindre Evner — maa man tage Tingene som de falde, være tilfreds med, saa meget muligt at fremme det Bedste, og ikke græmme sig over, at meget kunde været gjort bedre, naar man selvstændig kunde fulgt egen bedre Bidsen og Billie. Han maatte trøste sig ved Bevidstheden, saavidt, at have fremmet det store Anliggende, at have bragt det paa den rette Bane og saaledes redeligt bidraget til, at Preussen ogsaa i dette store Foretagende til Menneskeslægten's videre Udbannelse lysende er traadt i Spidsen for det øvrige Tydskland. Som Erkiendelse af hans Arbeide fik han i Aaret 1817 den røde Orns Ordens tredie Klasse. I Aaret 1819 udnævntes han til Geheime-Dver-

regjeringsraad, men kun i enkelte Tilfælde, naar Sager sendtes ham til Erklæring, tog han Deel i dette Collegiums Arbeider.

Thaers menneftelærige, daadrige og frugtbare Liv varede længe nok til, at Benner og Belyndere kunde have Leilighed til at høitideligholde den Dag, da han for halvtredstindstyve Aar siden havde taget den medicinske Doctorgrad. Godseier Schulze havde i Spidsen for disse foranstaltet Festen den 16 May 1824 i Badestedet Freienwalde. Allerede to Dage i Forveien, d. 14 May, havde hans Familie paa Möglin høitideligholdt hans 73de Fødselsdag. Herved blev første Gang den vakkre "Jason-Sang" sunget.

Paa Festdagen indførtes Thaer i den festligt smykkede Sal i Freienwalde, hvor han, modtaget af et Samfund af Benner, Belyndere og Disciple, førtes til Vresædet. Festen aabnedes paa værdigst Maade, ved efterstaaende Brev fra Kongen:

"Det er mig bekiendt, at den 16de Dennes vil Deres Jubelfest høitideligholdes af Deres talrige Benner og Belyndere, og jeg kan derfor ei undlade, at bevidne Dem min særdeles Deltagelse, hvormed jeg lader Ønsket følge, at en saa udmærket Mand endnu længe maa bevares.

Berlin, d. 12 May 1824.

Friedrich Wilhelm.

Kong Wilhelm af Würtemberg sendte ham, med en egenhændig Skrivelse, den württemberg'ske Kronorden, og han smykkedes endvidere med den bayer'ske Kron-, den hannoverske Guelphes- og den kongelige sariske Civil-Orden. *) Gøthe sendte ham et smukt Digt, hvori han og hans Birken, som Landmand, var besjungen. Berliner Gewerbs-Verein lod ham overrækkes en til Festen præget Guldmédaille. Selskabet für die gesammte Mineralogie zu Jena sendte ham Diplomet, hvorved han var optaget som "første udenlandske Wres-medlem, og med dette fulgte nedenstaaende hjerterlige Linier:

"Und wenn einst spät auch Deine Schicht verfahren,
Dejn Grubenlicht in nächtl'ich Dunkel sinkt,
Wenn — Gott verleih's! — nach langen langen Jahren,

*) Jeg tør antage, at de Danske, der vide at sætte Pris paa Thærs store Fortienester, vilde med Fornøielse have seet Dannebrog'sordenen iblandt dem, der denne Dag overræktes Thær. Ikke troer jeg, at han gjorde sig meget af Ordener eller Rang, men det havde været godt for Ordenen, at tælle saa udmærket en Mand, som han, blandt sine Medlemmer. Det er overalt hver Ordens Gavn, at have saa mange store og saa faa smaa Mænd som muligt, blandt sine Medlemmer. Landhusholdnings-Selskabet havde ei heller glemt at anbrage derpaa, men Ordenen kunde ikke erholdes. Den var allerede den Gang paa Veie til at blive det, den nu er: En Embedsorden, der gives efter Anciennitet, og Thær var ei dansk Embedsmand.

Dir aus dem Schacht der ernste Steiger winkt:

Dann lösen sanft sich Dir der Erde Bande —

Glück auf, Glück auf! — zum schönern Vaterlande!”

Det naturhistoriske Selskab i Halle optog ham ligeledes til Voresmedlem, og Lykønskings skrivelser overrastes ham fra næsten alle landøkonomiske og patriotiske Indretninger og Selskaber. Men mest rørtes han ved den fordringsløse Kiærlighed, Tak og Pietet, som en Skrivelse fra hans Fødebye Celle indeholdt.

Hvor velgiørende for hans Følelse var ikke det Brev, v. Thünen, en af hans første Tilhørere i Celle, tilskrev ham. Han siger deri: ”Naar De nu træder i Kredsen af Deres Disciple, af hvilke de Yngre endnu ere opblomstrende Ynglinge, de Ældre Mænd, der alt have tilbagelagt Livets Halvdel — gid da Bliffet paa denne Kreds, der levende antyder Deres Virksomhed, give Dem Forvisning om, at deres Disciple ville videre fremme den Videnskab, for hvilken De har banet Veien, at de ville arbejde videre i Deres Skole, og at Deres Birken, ikke blot ved Deres Skrifter, men og ved Deres Disciple, vil vorde ubegrændset. Gid De ved saadanne opløstende Tanker finde Rønnen for Deres Nattevaagen, for Deres Sorger og Kamp; af alle fremgaaer Deres dybe Indsigter.”

Naar saaledes hans videnskabelige Birken glindsende og mangesidig feiredes, saa erkjendtes og saa hans praktiske Virksomhed, ved en Deputation

fra Bondestanden, fra hvis Midte, og med rørt Hierte, Bonden Kochliz fra Baglow blandt andet sagde: "Alle de, der idag kysste Dem, Hr. Statsraad, mene det vist ret godt, men af ingen anden Stand har de saa store Fortienester som af den, hvortil vi høre. — Ja, vi føle ret godt, at vor Tilstand er forbedret. Vi vare Herstabet's Trælle, vi vare livegne Trælle og havde ingen Eiendom. Alt dette kunde vor Landsfader, vor allernaadigste Konge, ikke længere taale at see paa, og De, høimægtige Hr. Statsraad, var den ædle Mand, i hvem den gode Gud vækkede Tanken om vort, Bondestandens, Trælbøndernes Vel. Ja, vi føle tydeligt, at det Aag, der før trykkede os, nu er borttaget. Derfor takke vi vor allernaadigste Konge; derfor takke vi Dem, Hr. Statsraad; derfor lønne Gud Dem i Deres høie Alder, derfor skænke han Dem Sundhed og lade Dem opleve Glæder; derfor lønne Gud Deres Born og Børnebørn. Gud krone Deres Dage i Deres høie Alder og skænke Dem endnu stedse Viisdom til at virke for det Heles Vel. De fortienner vel, at jeg kysser Deres høire og retsfærdige (rechte und gerecht) Haand. — Længe leve vor allernaadigste Konge, længe leve vor Statsraad Thær!"

En ligesaa findrig, som kostbar Gave erholdt han paa denne sin Wresdag af sine ældre Venner og den store Forening af hans Disciple, i et

Bordstæl af Porcelain, forfærdiget i Berlin.*) Dette Stæl bar dels Inscriptioner, dels Billeder, der tydede paa hans Virken som Læge og Landmand. Paa et af Fadene seer man Minerva, der overgiver "Grundsæge der rationellen Landwirthschaft" til Ceres og Mercur. Paa Tallerkenerne sees mærkværdige Agerdyrkningsredskaber o. s. v.

Men for at Hovedmindesmærket af denne Fest ikke skulde fattes, havde Professor Körte, Thæers Svigersøn, bestilt Jubeloldingens Marmorbüste hos Wichmann i Berlin, og denne ypperlige Mester har, med siælfuld Troestkab, saa ganske opbevaret os Fader Thæers Lineamenter, at intet er blevet tilovers at ønske.

Disse festlige Dage, med al deres Uroe, og med deres dybtgribende Momenter, svandt hen uden at skade Oldingen. Han forstod Kunsten, at være

*) Herved kommer mig i Tanker, at jeg saae i Berlin det Porcelainsstæl, som Kongen af Preussen forærede Wellington efter Fredens Slutning. Hvert Fad var decoreret med en eller anden af hans store militaire Gierninger; hver Tallerken med en mindre betydelig Daad. Som Dansk søgte jeg naturligvis efter Maaden, hvorpaa de Laurbær, han i Danmark høstede, vare fremstillede. Endelig fandt jeg paa et Fad: Forbiseilingen ved Kronborg. Dette var alt hvad jeg kunde finde og jeg antog, at Preuserne havde ikke villet minde Dagens Helt mere end netop nødvendigt om et Tog, som den bedre Deel af det engelske Folk altid har seet paa med Afsthye og som en Plet paa deres Banner.

maadeholden, saavel i Glæde som i Sorg, og tilstod hiin kun en rolig, velgiørende Indvirkning. De mange Vresbevisninger gjorde kun svagt Indtryk paa ham; det var tydeligt, at han vel var godmodig og taalmodig nok til at lade dem gaae for sig, men at det var hans Families, saavel som hans ældre og yngre Disciples hiertelige Kiærlighed, der i hoi Grad gjorde ham lykkelig. — Til hans Svoger Jacobi i Celle skrev han: "Jeg har nu snart endt min jordiske Bane. Jeg kan frem for mange Andre sige, at mit Liv har været kosteligt, men dog en elendig og jammerlig Ting. Med Længsel venter jeg paa et andet; Gud lette mig Overgangen dertil, og bevare mig min Forstand og mine Sandser.*)

I sine sidste Leveaar leed Thær ofte, især om Vinteren, af rheumatiske Smerter, af Snue og Hoste, og da han følte Smerter i Lungerne, reiste han, i Sommeren 1824, kort efter Jubelfesten, til Obersalzbrunn, hvor han vel følte god Virkning af Brøndvandet, men desto mere plagedes af det ørkesløse Liv ved Brønden. Da mange svindsottige Gæster vare der, havde man forbudt Tobaksrygning paa Promenaden. Dette var ham ubehageligt, saa-

*) Det danske Landhuusholdningselskab har søgt at bidrage til at bevare Mindet om Thær, ved at lade forfærdige en Medaille med hans Brystbillede, for at benyttes ved forefaldende Leiligheder lige med Selskabets øvrige Medailler, som et Hæderstegn især for Agerdyrkere, der have udmærket sig ved særdeles Landboslid.

meget mere, som han troede at bemærke, at Bandet uden hans Morgenpibe ikke bekom ham vel. Desuden mente han, at det var ufornuftigt at forbyde Tobaksrygning i det Frie, da ingen derved kunde lide. Man saae ham derfor ei heller mere paa Promenaden, og han drak da sit Band paa en Plads, hvor Bognene holdt. Vel maatte han undertiden trænge sig frem imellem disse; dog, her kunde han da ogsaa ubindret ryge sin Morgenpibe; men da det netop var de betydeligste Brøndgiæster, der søgte hans Selskab, saa saae Brønddirectionen sig snart foranlediget til, at anvise Bognene en fiernere Plads. Vel rettede han sig ganske efter Brøndkurens Regler, hvis gode Virkning han sporede, men nu faldt et nyt Skrift, af D^{hr}. Perault de Jotemps, Fabry og Girod, angaaende Faareavl, ham ihænde, og dette interesserede ham i den Grad, at han wilkaarlig glemte Bad og Brønddriften, næsten ikke mere forlod sit Bærelse og paastyndede sin Afreise. Da han forgiæves havde søgt en Mand, der havde Sagkundskab nok til at oversætte dette Værk, saa paatog han sig selv Arbeidet, og bestiaftigede sig dermed Vinteren igiennem paa en behagelig Maade, men arbejdede ogsaa alt for meget.

Ved Kiøbet af Ridbergodserne Lüdersdorf og Bicsdorf, nær ved Møglin, i Sommeren 1826, vækkedes Oldingens landoekonomiske Virksomhed endnu en Gang paa det stærkeste. Ved Kiøbet af disse Godser havde han sin yngste Søn Albrecht for Dic

Denne, der da var Intendant for de fyrstelig Radzivilske Godser i Rusland, onskede han at drage til sig, ei blot for at drive hine nykøbte Godser, men ogsaa for at understøtte sig ved Forelæsningerne paa Woglin. — Hvor lyksaliggjørende var ikke den Tanke ham, at hans næstældste Søn Ernst, saa at sige, skulde være en Fortsættelse af ham i det medicinske, ligesom hans yngste Søn i det landoekonomiske Fag, og at han, uden nogensomhelst Uroe for Sine, kunde forlade denne Verden.

Hans Kræfter aftog nu meer og meer, men skiondt han tilbragte næsten hele Vinteren 1826, og næsten hele Aaret 1828, i Sengen, saa afbrød han dog ikke sine Foredrag, men lod sine Disciple samles ved sit Leie. Vel kom han sig igien saameget, at han fra først til sidst kunde være nærværende ved Faareklipningen, at han kunde tage hver enkelt Pelts i Haanden og derover holde Foredrag for sine Disciple; men denne Anstrængelse havde slemme Følger. Den venstre Fod, i hvilken han alt længe, af og til, havde lidt, hovnede og forarsagede ham stedse tiltagende Smerter. Lægen erklærede, at dette var Roldbrand (*gangrena senilis*). Aftog Smerterne i Foden, saa led han af voldsom Hovedpine; sagtnedes denne, saa tiltog Smerten i Foden; den røde Plet blev fort, og denne til et aabent Saar, der plagede ham Nat og Dag og fielden tillod ham en Times Søvn. Alle disse tunge Lidelser bar Oldingen uden al Klage og med ubetvingelig Aandskraft, og mod

sine Omgivelser viste han saadan hiertegribende Ben-
lighed, at den, da hans Afsyn ellers var alvorligt
og tilsyneladende kolbt, gjorde desto større Indtryk.
Hans Lidelser forøgedes endnu derved, at en Hinde
drog sig, dog med en Revne, hvorigiennem han
kunde skimte enkelte Ting, hen over begge Øinene.
Da han nu ikke mere kunde læse, lod han sig fore-
læse Dag og Nat. Omendskiøndt den heftige Hoved-
pine i Efteraaret 1827 syntes at have angrebet
Hiernen — thi han havde fra den Tid underlige
Syner, hvorom han undertiden talede og fortalte,
at besynderlige Dyrearter løbe mellem hverandre forbi
hans Blik — saa var dog Vinteren igiennem hans
Aand fuldkommen lys, saa at han endnu holdt flere
Foredrag for Disciplene, og endog dicterede en Af-
handling — den sidste han skrev, og som findes i
Mögliners-Annalen det 21 Bind.

Bel havde den berømte Professor Dr. Dieffen-
bach forsøgt, paa forskiellige Maader, at læge Foden,
der ogsaa virkelig bedredes; men fra denne Tid af-
phantaserede den Syge uafbrudt, kun med enkelte
lyse Dieblitte, hvori han da høist elstværddig talede
med største Siælroe om religiøse Gienstande, over
hvilke hans troelige Forsken, lige fra hans Ungdom
af, havde erhvervet ham uroffelig Overbevisning.
Kun lidt efter lidt, og kun i Løbet af flere Maaneder,
udaandedes hans dyrebare Liv. Om Døden talede
han ikke; han hverken frygtede eller ønskede den.

Albrecht Thær hensov rolig og som det

syntes, uden Smerte, om Natten den 26de October 1828, Klokken 1½.

Den 29de October nedlagtes hans jordiske Levinger i Graven, der er i Haven paa Møglin nær ved Kirken; hans Børn, Børnebørn og de daværende Medlemmer af Akademiet fulgte ham og smykkede den indviede Plet med Blomster. Gravhøien, der siden er omgivet af et Jerngitter, er nu en yndig Blomsterhøi, der i den smukke Aarstid aarlig holdes i skionneste Flor af den vakre Herr Förster, Thæers sidste agtværdige Tiener, der ikke taaler, at man gjør Indgreb i denne hans Rettighed.

Thæers Monument er Møglin, hvis Navn han har lysende gjort hele Europa' bekiendt med. Her fuldendte han sin Lære; her har den fundet Befræstelse. Her lagde han Grunden til Landoekonomiens videnskabelige Behandling. Hans Disciple, Samtidige og Efterkommere kunne ikke hædre ham høiere, ikke skionnere efter hans Aandsretning, end ved af alle Kræfter at fortsætte hans Bygning i dens store Stil, ligesaa troe, ligesaa mennefskiærlig, sandhedskiærlig og klog, som han; ved ligesaa utrættelig og med ligesaa rebelig Flid, som han, at hengive sig til Grandforskning over Naturen, til at adlyde Fornuften, prøve Erfaringerne, anstille videnskabelig Undersøgelse og praktisk at iværksætte den.

Kort efter hans Død, den 3die December 1828,

Iode nogle af hans Benner i Berlin udgaae en offentlig Opfordring "til at sammenskyde en Sum til Oprettelsen af et, hans Fortienester af Landoekonomien værdigt, Monument. Endskiondt nu ti Aar ere forløbne, finde vi dog Intet, der kan belære os, hverken angaaende Planen til et saadant Monument, eller om hvad Fremgang det har havt, eller hvorledes Sagen staaer, med Undtagelse af et Inserat i Aaret 1829, af Friherre v. Ehrenfels i Wien, hvori siges: "Alt for 10 Aar siden sagde jeg i en trykt Afhandling: Thær har gavnnet Preussen ligesaameget som Blücher. Denne har allerede, som Fyrste af Wahlstadt, af sin taknemmelige Konge erholdt den fortiente Uestøtte; lad os reise Fader Thær, Landoekonomiens Fyrste, som hans taknemmelige Søner, et Uestrygtens Altar. — Jeg underskriver 10 Ablr. C. M." — Man tør vel med Visshed forvente, at Proponenterne, hvis Navne allerede ere Borgen for, at deres skionne Plan, enten efter en større eller mindre Maalestok, vil blive iværksat, ville til sin Tid give tilfredsstillende Efterretning.

Thær var af Middelstørrelse, fin og smækker, vel proportioneret, med en fast, rolig, aldrig tvungen Holdning og Bevægelse. Hans Udvortes var i det Hele taget intet mindre end imponerende og havde noget tørt og frastødende ved sig, saa at den Fremmede ikke let folte sig draget til ham, men desto

mere giennemtrængtes af Afgtelse for den Mand, der, skiondt fordringsløs, ikke bestomindre snart vandt afgjort Indflydelse paa ham. Den udmærkede Mand saae strax sin Lige i ham, og kunde snart i enhver Henseende glæde sig ved hans Bekjendtskab. Hans Klædebragt var simpel, reenlig, aldrig hinderlig; han havde skarpe og temmelig ubehagelige Lineamenter; Munden var sammenflemt, tilbagertrukken og taus, men bar dog umiskjendelige Tegn paa Godhed. Næsen var stærkt fremstaaende og stærkt bøiet; Panden høi og stærkt hvælvet, glat og lys. Øinene vare ikke store, men ualmindelig klare. Blikket overordentligt skarpt, roeligt, prøvende og sædelig strengt; man følte, at han læste det Skulte, men der laae tillige noget saare velvilligt, velgiørende i dette Blik, naar munter Stemning forandrede det Skarpe til Inderlighed. Hans Physiognomie var et af dem, som Maleren saa let træffer og uvilkaarlig indpræger sig i Hukommelsen. Der maa have været nogen Lighed mellem ham og den nærværende Konge af Sverrig, thi da denne i Aaret 1804, som Marschal Bernadotte, styrede Hannover, saa ansaae franske Officierer ofte Thaer for den forklædte Marschal.

Han var en Mennesteven i Ordets skønneste og mest udstrakte Betydning, og hans gode Hierte viste sig ofte, selv ved ubetydelige og tilfældige Leiligheder. Men han havde ikke hvad man kalder et venligt Bæsen og besad ikke den Elfsværdighed, der ligger paa Overfladen. Unyttige Drommerier og

Haarkløverier vare ham modbydelige; kun den sunde Fornuft var ham Grundsætning, og den Kilde, hvorfra han øste saavel med Hensyn til Theoric, som Praxis. Poesie og Philosophie fandtes ikke active, men vel passive hos ham, og han var i høi Grad modtagelig for deres store Indflydelse; Julius v. Tarents Forfatter satte høi Pris paa hans Dom. Hans Skarpsindighed var hans Genialitet; ikke blot en hans Siæl tilhørende Egenstabs, men meget mere Resultatet, Summen af hans samtlige aandige og fædelige Anlægs Rigevægt. Hans uroffelige Redelighed og ubetingede Retfærdighed, hans jevne Troeskab i alt hvad han foretog sig, hans kraftfulde Vedholdenhed ved alt hvad han begyndte, kunde ikkun, ved fuldkommen roelig Fornuft, der endog lod ham overvinde sin medfødte Hæftighed, saa skiont begrundes og iværksættes. Desuden overstrede hans Instær eller Begjæringer ikke det, han med Rimelighed kunde gjøre sig Haab om, og de bleve ogsaa derfor som oftest opfyldte.

Som landoekonomisk Skribent staaer Thær overst blandt sine Samtidige. Hans velgiørende Indflydelse paa Landoekonomien er uberegnelig; thi han har nedlagt Spiren til en følgende Række af Foretagender, hvis Virkninger ville naae langt ud over hans Grav.

Han var ikke et egentlig opfinderisk Genie; hans Styrke laae i den mest vedholdende Anvendelse af hans sunde Fornuft og Skarpsindighed.

At han fra sin Fremtræden strax kunde glæde sig ved almen Erkiendelse, laae ikke blot i hans Dygtighed, men ogsaa i Beretningernes Troeskab og i den Albenhed, med hvilken han ligesfrem tilstod, tidligere at have taget feil.

Berømtbed havde for Thæer intet tillokkende; dog værnedes han kraftigt om sit Navn, naar Simpelheden forsøgte at besudle det. Hans Gavnelyst indslumrede aldrig af det Dynaaede, men ansporedes derved end mere til videre Fremstridt. Ibre Væres tegn tillagde han ei videre Værd, end Diebliffets Foranledning; derimod satte han stor Pris paa personlig kiærlig Erkiendelse af hans Stræben. Saaledes glædedes han meget, da, i Aaret 1805, Kammerherre Juel paa Thorsenge tillagde en Parcelgaard Navnet: Thæers Minde, og ved denne Leilighed, til Være for Thæer, som han ei personlig kiendte, og fordi, som han sagde, han skyldte Denne hans store landoekonomiske Foretagendes hældige Udfald, gav Bønderne en smuk Fæst. — Saaledes ogsaa i 1812, da Grev Rothsburg forærede ham 14 udvalgte Merinos=Faar, fordi han maatte takke hans Skrifter for de rigtige Grundsætninger for den høiere Faareavl. — Da han derimod i 1817, blot som simpel Følge af hans Stilling i Statens Tieneste, erholdt den røde Drns Orden, skrev han i den Anledning: "Jeg veed ikke hvem det kan være, der, efter min Protest imod Tertianerordenen, har spillet mig det Puds, at bringe i Er-

indring, at jeg endnu ikke har et Baand i Knaphullet. Kort, jeg maatte imorges begive mig paa Slottet, hvor man da fæstede mig et Kors paa Riolen. Imorgen maa jeg, nolens volens, gaae i Kirke, dog Gud ske Lov, efter Hans Majestæts udtryffelige Befaling, i Støvler, saa til Taffelet og endelig tilsidst, endog paa Bal. Gid al den Herlighed var forbi, og jeg laae i min Seng." Tchaer var hverken forsængelig nok, til at giøre Fordring paa at prydes med en Orden; ei heller var han simpel nok, til at ansee den for en virkelig Udmærkelse. Han havde desuden Beviser nok paa sin Konges Naade og Hyldest; Beviser, som han ikke delte med Andre. Engang havde han dog Veilighed til at hofte væsentlig Gavn af sin Berømmeth. Dette var i Aaret 1804, da den franske General Picard var Commandant i Celle. En af Tchaers Benner var reist derhen for at besøge ham, men var, fordi hans Pas ikke var i tilbørlig Orden, blevet arresteret. Tchaer begav sig strax til Generalen, for at bevirke sin Bens Frigivelse. Man spurgte om hans Navn, som han opgav. Ter? Ter?*) sagde den franske

*) Herved maa bemærkes, at i Tydskland udtaler man ei Tchaers Navn, saaledes som her. Man udtaler hans Navn, som om det var skrevet Tcheer, medens vi udtale det, omtrent som det skrives, Tcha-er. Det har været dette Tcheer, som den franske General har gjort til Ter. Ved mit Ophold paa Nöglin spurgte jeg ham om, hvad han egentlig heed, og sagde ham hvorledes vi udtalede hans

General, jeg kiender ikke dette Navn. — Thæer mente, at det var ikke hans Skyld, at han ei kiendte det, thi hans Navn var, selv i Paris, kiendt nok. "Dersom," søiede han til, "De kiender en vis (Fransmanden har maaskee ikke bemærket Braaden, der laae i dette lille Ord) Chaptal eller François de Neufchateau, fra hvem jeg nylig har modtaget Breve, saa vil De see, at man kiender mig der," og han fremtog et Par Breve, som han just lykkeligtvis havde faaet fra disse Mænd. Dette vilde imidlertid ikke forslaae, men da fremtraadte flere franske Officierer og erklærede, at Thæer var en af de lærdeste Mænd i Riget; hvorpaa Generalen svarede: "Cela suffit" (Det er tilstrækkeligt), og frigav ham strax hans Ben.

Paa sin offentlige Bane søgte og fordrede Thæer kun Almecnaand for det Gode og Nyttige; men kun altfor ofte saae han den at fattes. Hans Indre var saa godt, saa uskyldigt, at han ikke begreb, hvorledes selv dannede Mænd kunde mangle den gode Villie og kun tænke paa eget Jeg. I Aaret 1813 saae han med Glædestaarer tre Sonner drage i Feldten, og han udrustede endnu, paa egen Bekostning, to andre unge Mænd. Ogsaa den yngste

Navn, og herpaa svarede han mig da: "Sie nennen mich Thæer, aber ich heisse eigentlich Thæ=er," og vi Danske udtale altsaa hans Navn rigtigt, naturligtvis under den Forudsætning, at Manden selv bedst maatte vide, hvad han heed.

Dr.

og færeste Søn, der endnu var for ung og svag, haabede han at sende efter Brødrene, men denne berøvedes ham, inden han endnu havde naaet den Soldaten nødvendige Legemsstyrke, af Lazarethfeber.

Thaers religiøse Anlæg fiende vi af hans Selvbiographie. Drengen lyffaliggjordes ved den, ham af hans fromme Moder dybt i Hiertet indprægede, Troe paa Kristus, hvis guddommelige Elstværldighed begejstrede ham til poetiske Hiertesudgydelser. Men Barndommens skionne Drøm forsvandt kun alt for snart for den Tvivl, som verdensfloge Lærere indprægede ham. Kristus bevarede ham i Hiertet, men Troen forviste han; Gud aabenbarede sig for ham i Naturen. Den kristelige Troe forblev ham fremmed, men den kristelige Læres Hovedsum: "Elst Gud høiere end Alt og Din Næste som Dig selv," var Grundlaget for hans Liv, hans Tænken og Virken. Hans religiøse Sind udvikledes indad, men desto mindre, eller maaskee aldeles ikke, udad, henimod Kirken. At han, selv i de sildigere Aar, og efter at han havde forsket og prøvet til alle Sider, endnu havde samme Anskuelse af det Jordiske og det Guddommelige, bevise de Ord, han udtalede ved en i Moglin død Ingling's Grav, som efter hans egenhændige Concept her meddeles:

"Vi have her nedlagt de jordiske Levninger af den ædle C. S. v. S. Tidlig forladt af den dansende Livskraft, foregaacr her hans Oplosning; det vil sige, de Grundstoffer, hvoraf han bestaacr, adlyde

den livløse Naturs almindelige Love, indtil nye organiske Foreninger atter optage dem og tilbageføre dem i Naturens evige Kredsløb.”

”Men hans, i dette legemlige Organ uddannede, Siel er vendt tilbage til Livets Grundudspring, ganske vist for i en høiere Tilværelse og til høiere Dier med at virke; thi guddommelig Tendentis laae u mis kiendelig i alle hans Gemyts Ytringer.”

”Lad denne Edle hæve sig fra Støvet! Det jordiske Tryk er ham borttaget. Kun det Guddommelige, den hellige rene Etherfunke, kalder en Gud til sig fra Naturens Skib.”